

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Norsk økonomi har i ett år vært i en klar oljedrevet konjunkturedgang og utsettes for tiden for kraftige impulser fra ulike hold. Fall i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten gir kraftige negative impulser, mens den svake kronekursen virker stimulerende på økonomien.

De siste sesongjusterte tallene fra Kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser at veksten i BNP Fastlands-Norge gjennom de fire siste kvartalene har vært jevn og til

sammen knapt 1 prosent. Dette er vesentlig lavere enn trendveksten i økonomien, som vi anslår til 2¼ prosent. Sysselsettingen har i perioden økt noe, men det har ikke vært nok til å hindre at arbeidsledigheten målt med Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) har økt med 36 000 personer fra 2. kvartal 2014 til mai – juli 2015. Fra 1. til 2. kvartal økte BNP Fastlands-Norge med bare 0,7 prosent målt som årlig rate og arbeidsledighetsraten var sommeren 2015 kommet opp i 4,5 prosent. Vi

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2013*	2014*	Sesongjustert			
			14:3	14:4	15:1	15:2
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	2,1	2,0	0,1	0,9	1,0	0,5
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	2,7	0,5	0,8	0,1	0,5
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	6,8	0,6	0,6	-3,5	-0,6	-1,3
Fastlands-Norge	2,9	1,7	1,5	-1,9	-1,3	-0,3
Utvinning og røtransport	17,1	-1,7	-3,1	-7,0	0,9	-3,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,1	2,1	0,5	0,2	0,3	0,4
Eksport	-3,0	2,7	3,3	3,4	-3,4	-0,1
Råolje og naturgass	-7,6	1,5	4,8	4,1	-6,1	-0,8
Tradisjonelle varer	1,0	2,3	1,8	0,4	3,2	-0,2
Import	4,3	1,9	5,4	-2,6	2,7	-1,3
Tradisjonelle varer	3,2	-0,3	1,0	-0,3	2,5	-0,1
Bruttonasjonalprodukt	0,7	2,2	0,4	0,9	0,1	-0,1
Fastlands-Norge	2,3	2,2	0,0	0,4	0,3	0,2
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	0,7	1,6	0,3	0,2	-0,1	0,2
Sysselsatte personer	1,2	1,1	0,3	0,2	0,1	0,2
Arbeidsstyrke ²	1,0	1,1	0,5	0,6	0,1	0,5
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,5	3,5	3,7	3,7	4,1	4,3
Priser og lønninger						
Årslønn	3,9	3,1	..	..	..	..
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,1	2,0	2,1	2,0	2,0	2,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	1,6	2,4	2,4	2,4	2,3	2,6
Eksportpriser tradisjonelle varer	3,1	4,1	0,3	2,9	1,1	0,3
Importpriser tradisjonelle varer	2,1	5,5	1,1	1,7	2,0	-0,7
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	307,7	297,0	46,9	83,3	69,4	71,9
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	1,8	1,7	1,7	1,6	1,4	1,4
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	4,0	3,9	3,9	3,7	3,5	3,3
Råoljepris i kroner ⁵	639	621	646	526	428	491
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	89,0	93,7	93,1	97,0	101,0	100,2
NOK per euro	7,8	8,4	8,3	8,6	8,7	8,6

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

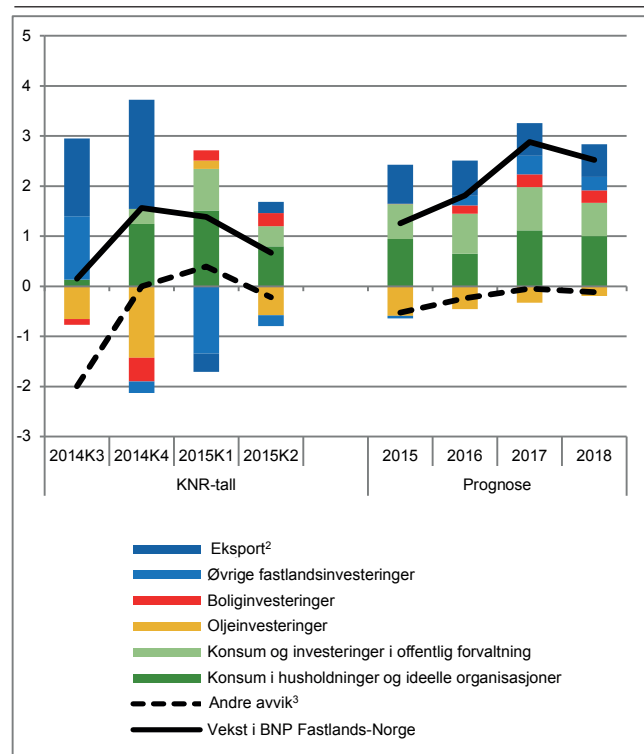
regner med en svak utvikling gjennom resten av året og at veksten i BNP Fastlands-Norge blir 1,3 prosent i år.

Investeringsfallet i petroleumsnæringen er en vesentlig faktor bak utviklingen i norsk økonomi. Oljeprisen har i nedgangsperioden falt kraftig, fra 115 dollar per fat tidlig i fjor sommer, til rundt 50 dollar per fat mot slutten av august i år. Nedgangen i petroleumsinvesteringene startet imidlertid allerede mot slutten av 2013, i forkant av oljeprisfallet, for å rette opp lønnsomheten i petroleumsnæringene, som i flere år hadde falt på grunn av høy kostnadsvekst. Vi regner med at oljeprisen vil holde seg lav, men gradvis stige til i overkant av 60 dollar per fat i slutten av 2018. De realøkonomiske konsekvensene av lav oljepris vil først og fremst være en fortsatt reduksjon i oljeinvesteringene i en del år framover, forutsatt at også oljeselskapenes prisforventninger blir liggende lavt. Konsekvensene av lav oljepris for statsfinansene og den langsiktige opprettholdbare banen for oljepengebruken blir derimot først synlig noe fram i tid.

Etterspørselen fra norsk petroleumsvirksomhet utgjorde i fjor 11 prosent av BNP Fastlands-Norge når vi ser bort fra næringens egne lønnskostnader. Det meste av dette leveres direkte eller indirekte fra norske næringer ettersom importandelen de senere årene har ligget i størrelsesorden 35-40 prosent. Aktiviteten i næringene som er direkte rettet mot petroleumsnæringen har i senere tid falt klart, og aktiviteten for en rekke underleverandører, inkludert norske næringer som ikke produserer oljespesifikke produkter, trekkes isolert sett også ned. Lønningene i petroleumsnæringen og i en del av leverandørvirksomheten ligger langt over gjennomsnittet i økonomien for øvrig. Dermed vil et fall i sysselsettingen i disse næringene gi en ekstra sterk negativ impuls til etterspørselen fra husholdningene. Utviklingen innebærer i tillegg negative ringvirkninger via investeringsetterspørselen fra leverandørvirksomheter. Den lave oljeprisen fører også til redusert etterspørsel fra petroleumsvirksomheten i andre land med høye utvinningskostnader. Dette innebærer en ytterligere negativ impuls rettet mot norsk leverandørvirksomhet, som også eksporterer for betydelige beløp.

De negative impulsene fra petroleumsvirksomheten motvirkes gjennom mange kanaler. Den kostnadsmessige konkurranseevnen er kraftig bedret som følge av at krona har svekket seg over lang tid. Oljeprisfallet har forsterket denne utviklingen. Målt med konkurransekursindeksen har krona svekket seg med vel 25 prosent fra slutten av 2012 til utgangen av august i år. Kronesvekkelsen er så langt ikke kompensert av høyere lønnsvekst, som snarere har gått ned som følge av et mindre stramt arbeidsmarked. Dette bidrar til økt eksport og reduserte importandeler og innebærer at

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter¹. Prosentpoeng, årlig rate

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Importandelene som brukes er dokumentert i Økonomiske analyser 1/2015, boks 2.3. Alle kvartalstall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariabelen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass, og utenriks sjøfart.

³ Andre avvik er definert residualt slik at den fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik..

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

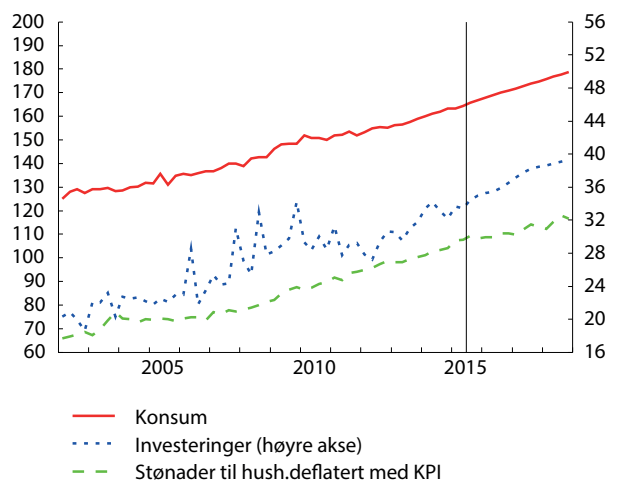
Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter¹. Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	2014:3	2014:4	2014:1	2015:2	2015	2016	2017	2018
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	0,1	1,2	1,5	0,8	0,9	0,7	1,1	1,0
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	0,0	0,3	0,8	0,4	0,7	0,8	0,9	0,7
Oljeinvesteringer	-0,7	-1,4	0,2	-0,6	-0,6	-0,5	-0,3	-0,2
Boliginvesteringer	-0,1	-0,5	0,2	0,3	0,0	0,2	0,3	0,2
Øvrige fastlandsinvesteringer	1,3	-0,2	-1,3	-0,2	-0,1	0,2	0,4	0,3
Eksport ¹	1,6	2,2	-0,4	0,2	0,8	0,7	0,7	0,7
Andre avvik ¹	-2,0	0,0	0,4	-0,2	-0,5	-0,2	0,0	-0,1
Vekst i BNP Fastlands-Norge	0,2	1,6	1,4	0,7	1,3	1,8	2,9	2,5

¹ Se fotnoter til figur 2.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

arbeidskraften bedrer sin konkurranseposisjon overfor andre produksjonsfaktorer. Den økte inflasjonen som følger av en svak krone medfører imidlertid at husholdningenes kjøpekraft, og dermed også deres etterspørsel, blir lavere enn det den ellers ville ha vært. Samlet sett innebærer likevel en svakere krone økt aktivitet i fastlandsøkonomien, høyere sysselsetting og lavere arbeidsledighet, se Boks 2.1.

Kronesvekkelsen henger direkte sammen med oljeprisfallet, men er også en følge av lavere norske renter og forventninger om ytterligere rentekutt. Rentene husholdningene står overfor har gått ned gjennom fjoråret og så langt i år. De vil reduseres ytterligere i tiden framover som følge av tidsforsinkede effekter av tidligere kutt i styringsrenta og et forventet kutt i kommende halvår.

Reduserte renter har bidratt til å holde boligprisveksten oppe til tross for de vesentlig svakere utsiktene for norsk økonomi. Sammen med en relativt høy inntektsvekst i husholdningene har dette bidratt til at boliginvesteringene har økt gjennom årets første halvår. I resten av året og litt inn i neste år ventes vi imidlertid et realprisfall på boliger og at boliginvesteringene øker beskjedent.

Veksten i husholdningenes konsum har holdt seg godt oppe i årets første halvår, men vi ventes at konjunkturedgangen vil dempe konsumutviklingen en stund framover.

Finanspolitikken har lenge vært ekspansiv målt med utviklingen i strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd og vi forventer at konjunktursvekkelsen vil bidra til en ytterligere økning i oljepengebruken. Vi legger til grunn at skattelettelsene blir noe større i 2016 enn i år, men de vil i beskjeden grad bidra til å øke aktivitetsnivået innenfor vår prognosehorisont. Vi har imidlertid også antatt at offentlig konsum, investeringer og stønader til husholdningene reelt vil øke noe mer neste år enn i år.

Etterspørselen på norske eksportmarkeder tok seg opp i 2014, og etter noe lavere vekst i første halvår i år ventes etterspørselsveksten å ta seg litt opp framover. Dette vil bidra til økt eksport.

Investeringene i fastlandsnæringene falt klart gjennom første halvår i år, spesielt i industrien. Vi ventes at denne utviklingen vil snu i tiden framover. Bedringen av den kostnadmessige konkurranseevnen, frigjøring av ressurser fra petroleumsvirksomheten og utsikter til at rentene vil holde seg lave lenge, er momenter som peker i retning av økte investeringer.

Den underliggende prisutviklingen målt ved veksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer, KPI-JAE, ligger nå nær inflasjonsmålet på 2,5 prosent. Kronesvekkelsen bidrar ventelig til at inflasjonen tar seg noe opp resten av året. Lave strømpriser de siste månedene og et stykke framover bidrar imidlertid til å dempe veksten i de samlede konsumprisene som husholdningene står overfor. Vi legger til grunn at noe av kronesvekkelsen reverseres gjennom neste år. Sammen med fall i mange råvarepriser, lav inflasjon i utlandet og lav lønnsvekst vil det bidra til å dempe den underliggende inflasjonen framover. Veksten i KPI vil imidlertid øke noe i 2016, som følge av økte kraftpriser.

Vi legger til grunn at oljeinvesteringene vil falle med nær 12 prosent i år og gradvis noe mindre i årene deretter. Økte investeringer på fastlandet og økt vekst i offentlig konsum ventes likevel å bidra til konjunkturoppgang, riktignok svært moderat, i andre halvår 2016. Vi antar likevel at arbeidsledigheten vil holde seg høy gjennom hele 2016 og komme opp i 4,6 prosent som årsgjennomsnitt. I 2017 og 2018 regner vi med at de negative impulsene fra petroleumsnæringen reduseres, at veksten i norske eksportmarkeder tar seg videre opp og at veksten i husholdningenes konsum tiltar. Dette befester en klar, men svært moderat konjunkturoppgang og arbeidsledigheten kan da ventes å gå litt ned. Vi tror den nominelle lønnsveksten blir vesentlig lavere i de kommende årene enn det vi har vært vant med. Prisveksten vil likevel bidra til at reallønna øker med rundt 0,5 prosent i år, mens den er uendret neste år og øker med om lag 1 prosent i 2017 og 2018.

2.1. Mer ekspansiv finanspolitikk

Konsumet i offentlig forvaltning økte med 2,7 prosent fra 2013 til 2014. Etter nær nullvekst fra 4. kvartal 2014 til 1. kvartal 2015, tok veksten seg opp i 2. kvartal og foreløpige anslag viser en vekst på 2 prosent regnet som årlig rate. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning falt litt fra 1. til 2. kvartal i år etter høy vekst kvartalet før. Nedgangen skyldes blant annet ferdigstilling av nytt sykehus i Østfold. Offentlige stønader til husholdningene har økt med vel 8 prosent fra første halvår 2014 til samme periode i år. En vesentlig del av den sterke veksten skyldes økning i uførestønader som kompensasjon for at disse beskattes fra og med 2015 på linje med lønnsinntekt. Isolert sett er det anslått

Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2014-2018. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regn- skap 2014*	Prognoser									
		2015			2016			2017		2018	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	2,0	2,6	2	1,8	1,8	1 3/4	..	3,0	2 3/4	2,7	3
Konsum i offentlig forvaltning	2,7	2,3	..	2,4	2,6	..	..	2,2	..	2,3	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,6	-2,8	..	-3,3	0,0	..	..	3,0	..	2,3	..
Utvinning og rørtransport ¹	-1,7	-11,6	-15	-13,1	-10,3	-5	..	-8,5	-2 1/2	-5,5	0
Fastlands-Norge	1,7	0,5	..	..	3,6	..	..	6,5	..	4,2	..
Næringer	0,2	-1,0	..	1,1	3,6	..	..	6,9	..	4,9	..
Bolig	-1,6	0,2	..	-3,2	3,5	..	..	5,4	..	4,9	..
Offentlig forvaltning	8,2	3,5	..	4,0	3,8	..	..	7,1	..	2,3	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,1	2,1	1 1/2	1,7	2,4	2 1/2	..	3,6	3 1/4	2,9	3
Lagerendring ³	0,2	0,5	..	..	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	2,7	2,2	..	1,2	1,8	..	..	1,7	..	1,9	..
Råolje og naturgass	1,5	-0,1	..	-1,3	-0,5	..	..	-0,2	..	0,3	..
Tradisjonelle varer ⁴	2,3	5,8	3	3,8	4,4	3	..	3,6	4	3,3	4
Import	1,9	3,0	2 1/4	0,3	2,5	2 1/4	..	2,9	3 3/4	2,9	4 1/4
Tradisjonelle varer	-0,3	2,2	..	1,4	2,7	..	..	3,6	..	4,0	..
Bruttonasjonalprodukt	2,2	1,4	1 1/4	0,8	1,2	1 1/4	1,5	2,2	2	2,0	2
Fastlands-Norge	2,2	1,3	1 1/4	1,3	1,8	1 1/2	2,0	2,9	2 1/4	2,5	2 1/2
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	1,1	0,2	1/4	0,6	0,5	1/4	..	1,3	1	1,1	1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,5	4,4	4 1/4	4,0	4,6	4 1/4	4,1	4,2	4	4,1	3 3/4
Priser og lønninger											
Årslønn	3,1	2,8	2 3/4	2,7	2,9	3	..	2,8	3 1/2	3,0	4
Konsumprisindeksen (KPI)	2,0	2,1	2	2,1	2,9	2 1/4	..	2,0	2	1,8	2 1/4
KPI-JAE ⁵	2,4	2,6	2 1/4	2,6	2,5	2 1/4	..	1,9	2	1,8	2 1/4
Eksportpris tradisjonelle varer	4,1	3,3	..	..	0,2	..	..	1,3	..	1,5	..
Importpris tradisjonelle varer	5,5	4,4	..	..	1,8	..	..	1,0	..	1,0	..
Boligpris	2,7	5,7	..	..	2,7	..	..	4,3	..	2,2	..
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	297,0	200,5	..	..	158,8	..	..	170,8	..	185,0	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	9,4	6,4	..	7,7	4,9	..	..	5,1	..	5,3	..
MEMO:											
Husholdningenes sparinger (nivå)	8,5	8,5	..	8,4	8,7	..	..	8,6	..	8,4	..
Pengemarkedsrente (nivå)	1,7	1,3	1,3	1,3	1,0	1,2	..	1,0	1,3	1,3	..
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	3,9	3,2	..	..	2,8	..	..	2,7	..	2,8	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	621	439	..	480	431	..	529	455	..	473	..
Eksportmarkedsindikator	4,6	4,4	..	..	4,4	..	..	5,1	..	5,5	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	5,3	10,1	7,5	5,6	1,7	-2,5	..	-1,5	-1,5	-1,5	-0,8

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetrafikk og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.2 (2014-2015), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 2/2015 (NB).

at både uførestønader og skatter øker med 12 milliarder kroner mer enn om regelverket fra 2014 hadde blitt videreført. Justerer vi de samlede stønadene for regelendringen var den nominelle veksten i underkant av 6 prosent i første halvår. Dette gir en realvekst i stønadene på vel 3,5 prosent og bidrar til å øke husholdningenes realinntekter og etterspørsel. Deler av stønadsveksten skyldes at flere personer i aldersgruppen 62-66 år tar ut alderspensjon fra Folketrygden samtidig som de fortsetter å arbeide. Det er rimelig å anta at disse stønadsutbetalingene har mindre effekt på husholdningenes etterspørsel enn stønader generelt.

Anslagene for finanspolitikken for resten av 2015 er omtrent som anslagene i Revidert nasjonalbudsjett 2015 (RNB) og er også svært like de vi tidligere har operert med. Vi antar at konsumveksten i offentlig forvaltning blir 2,3 prosent i år, mens veksten i bruttoinvesteringene anslås til 3,5 prosent. Stønadene til husholdningene antar vi nå vil øke litt mer enn vi tidligere har sett for oss. Et noe svakere arbeidsmarked i 2015 enn tidligere antatt bidrar til denne økningen. Vi anslår den samlede realveksten i konsum, investeringer og stønader til 3 prosent fra 2014 til 2015. I tillegg kommer lavere skatter slik at finanspolitikken gir klare vekstimpulser til fastlandsøkonomien, selv om deler av skatteletten på 5 milliarder kroner i 2015 antakelig har små effekter på etterspørselen på kort sikt. Budsjettimpulsen, målt ved endring i strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge, ble i RNB anslått til 0,6 prosentpoeng i 2015, det vil si det samme som i 2014.

Vi har tidligere lagt til grunn at hovedtrekkene i de finanspolitiske stimulansene videreføres i 2016 og 2017. Det er nå to grunner til å revurdere denne forutsetningen. Utviklingen så langt i 2015 har ført til litt høyere arbeidsledighet enn tidligere anslått. Isolert sett tilsier dette en liten endring i den økonomiske politikken i ekspansiv retning. Oljeprisfallet i sommer har imidlertid ført til at vi har nedjustert oljeprisen også på lengre sikt, noe som trolig vil forsterke nedgangen i petroleumsinvesteringene framover. Dermed vil lavkonjunkturen i norsk økonomi kunne bli mer langvarig enn vi tidligere har regnet med. Det kan tilsi at både finanspolitikken og pengepolitikken blir mer ekspansiv for å hindre at arbeidsledigheten øker mye fra dagens nivå. Vi legger derfor nå til grunn en reduksjon i skattesatsene for 2016 som gir en reduksjon i skatteprovenyet på 10 milliarder kroner sammenliknet med uendrede satser fra 2015. Veksten i konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning antas også å bli litt høyere enn i 2015. I både 2015 og 2016 kjøpes det inn to kampfly som skal brukes til opplæringsformål i USA. Fra 2017 til 2024 skal det leveres seks kampfly til Norge hvert år. Investeringskostnadene for disse 52 kampflyene er anslått til om lag 68 milliarder kroner (i 2015-priser), men noe av dette skal tas innenfor forsvarets investeringsrammer. Investeringsveksten til sivile formål i 2017 er om lag som i de to foregående årene, og konsumveksten likeså. Den reelle veksten i

alders- og uførestønader (målt i antall Grunnbeløp i faste priser) er beregnet til 2 prosent årlig i prognoseperioden. Vi har forutsatt at skattene reduseres også i 2017 med en provenyeffekt som er om lag som i 2015.

For 2018 har vi stort sett videreført vekstanslagene for offentlig konsum og investeringer som i de tre foregående årene, men vi har ikke antatt en ytterligere reduksjon i skattesatsene. Etter et par år med litt høyere vekst i norsk økonomi som bringer økonomien nærmere en mer konjunkturnøytral situasjon, er det rimelig å anta at finanspolitikken skal gi mindre ekspansive impulser for å unngå at rentene skal settes mer opp og kronekursen styrke seg mer. I perioden 2015-2018, hvor oljeprisen er antatt å være klart lavere enn tidligere og krona styrker seg, vil Statens pensjonsfond utland vokse mindre enn vi har vært vant med. Vi anslår at SOBU som andel av fondets verdi vil stige til litt over 3 prosent i 2018, mot 2,6 prosent i 2015.

2.2. Rekordlave renter blir enda lavere

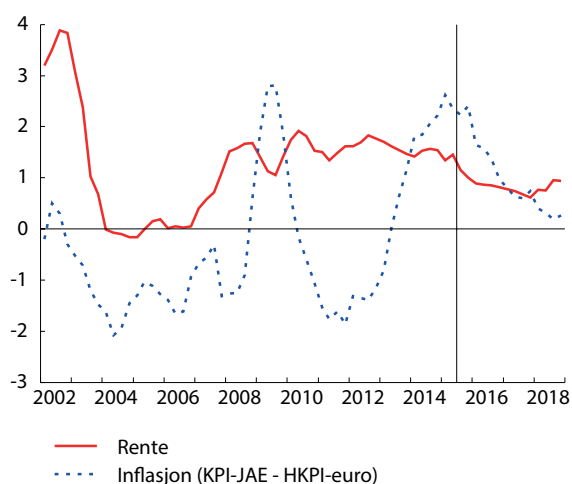
I juni satte Norges Bank styringsrenta ned til rekordlave 1,0 prosent. Pengemarkedsrenta er i slutten av august kommet ned i 1,1 prosent, litt lavere enn i forkant av rentemøtet i mars i år da en reduksjon i styringsrenta var priset inn. Da styringsrenta ikke ble satt ned på dette rentemøtet steg pengemarkedsrenta umiddelbart til 1,5 prosent, før den gradvis har falt fra begynnelsen av juni i år.

Krona har gjennomgående svekket seg fra tidlig i 2013. Kronekursen har fluktuert mye hittil i år og i starten av september er krona klart svakere enn ved inngangen til året. Dollarkursen er nå om lag 8,30 mot rundt 7,50 ved årsskiftet, og eurokursen har i samme periode gått fra 9,00 til 9,30. Det var en markert svekkelse av krona i slutten av august etter et kraftig børsfall i Kina som også smittet over på europeiske og amerikanske børser og ga en ytterligere nedgang i oljeprisen.

Gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig fra banker og kredittforetak har falt fra 4,06 prosent ved utgangen av 2013 via 3,64 prosent ved utgangen av 2014 til 3,24 prosent ved utgangen av 2. kvartal i år. Ny månedlig rentestatistikk, som i motsetning til kvartalsstatistikken er en utvalgsundersøkelse, viser at rentereduksjonen for utestående lån i år i stor grad skjedde i mars. For nye lån viser den månedlige rentestatistikken et nytt fall i juli, slik at gjennomsnittrenta for nye rammelån med pant i bolig da var 2,82 prosent. Statistisk sentralbyrå gjennomfører for tiden en planlagt omlegging av statistikken for innskudd. Siste offisielle rentetall for innskudd er fra utgangen av 1. kvartal da gjennomsnittlig innskuddsrente var 1,59 prosent, ned fra 1,86 ved utgangen av 2014.

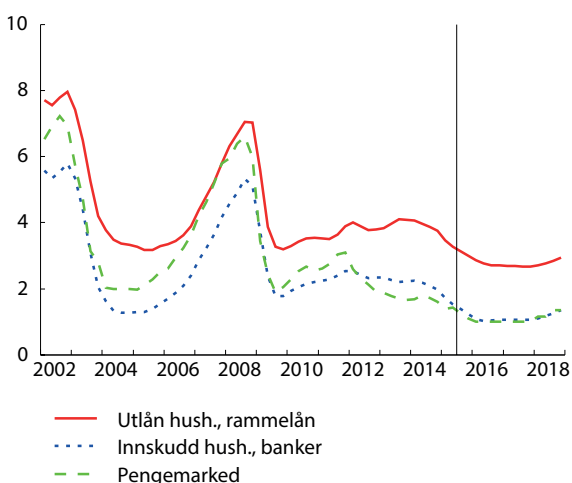
Norges Bank signaliserte gjennom sin publiserte rentebane i forbindelse med rentereduksjonen i juni at det er stor sannsynlighet for en ytterligere reduksjon i styringsrenta. I framtidskontraktene i rentemarkedet er det også priset inn en slik rentereduksjon i løpet av året.

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

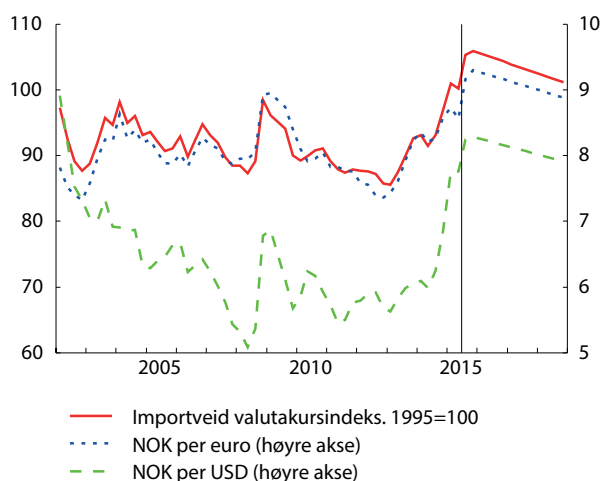
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Vi har lagt til grunn en reduksjon på 0,25 prosentpoeng i styringsrenta i slutten av året slik at pengemarkedsrenta da kommer ned i 1,00 prosent. Rentereduksjonen skjer som følge av lav vekst og økende arbeidsledighet hittil i år og utsikter til lav vekst også framover, samtidig som inflasjonen nå er nær målet, og ventes å gå ned når de tidsforsinkede effektene av kronesvekkelsen er blitt redusert. Styringsrenta kan bli liggende på dette nye rekordlave nivået i to år før den settes noe opp i 2018. På årsbasis faller dermed pengemarkedsrenta fra sitt til da laveste nivå på 1,7 prosent i 2014 via 1,3 prosent i 2015, til 1,0 prosent i både 2016 og 2017, før den igjen stiger svakt. Gjennomsnittlig rammelånsrente fortsetter å falle framover og vil fra neste år og ut hele prognoseperioden ligge under 3 prosent.

Krona er ved inngangen til september klart svakere enn det vi mener fundamentale forhold tilsier. Det innebærer at vi tror krona vil styrke seg en del framover. I prognosene har vi lagt til grunn at eurokursen gradvis kommer ned til 8,90 kroner i slutten av 2018. På årsbasis innebærer det en svekkelse av krona på 3,0 prosent målt i forhold til euro fra i år til neste år, og om lag halvparten målt med den importveide valutakursen. I 2017 og 2018 styrker krona seg med 1,5 prosent årlig, både når vi måler mot euro og ved importveid kronekurs. Ved utgangen av 2018 vil likevel den importveide kroneverdien være nær 9 prosent svakere enn gjennomsnittet så langt på 2000-tallet.

2.3. Moderat konsumvekst

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner økte ifølge KNR med moderate 0,5 prosent i 2. kvartal i år eller vel 2 prosent regnet som årlig rate. Med unntak av 3. kvartal i fjor, som viste svak utvikling etter et fall i varekonsumet, var veksten i konsumet relativt sterk gjennom fjoråret og i årets første kvartal. Varekonsumet gikk opp med hele 1,1 prosent i 2. kvartal, og det var særlig kjøp av transportmidler og elektrisitet som trakk opp. Tjenestekonsumet økte også, men kun med 0,6 prosent etter en vekst på 1 prosent kvartalet før. Den sesongjusterte varekonsumindeksen for juli var om lag uendret fra juni og bærer bud om svak utvikling i husholdningenes varekonsum i 3. kvartal.

Utviklingen i konsumet bestemmes i stor grad av forløpet i husholdningenes inntekter, formue og renter. Disponibel realinntekt (inklusive aksjeutbytte) økte med 2,6 prosent i 2014, litt mindre enn året før. Lønnsinntektene, som er den viktigste inntektskilden for husholdningene, bidro klart til inntektsveksten i fjor, også når skatt på inntekt trekkes fra. Års-lønnsveksten var likevel lavere i 2014 enn på lenge, og sysselsettingen økte med 1,1 prosent, som også var lavere enn i de tre foregående årene. Økte offentlige stønader, i første rekke som følge av økte utbetalinger av pensjoner og sykepenger, ga relativt store bidrag til inntektsveksten i fjor. Netto renteinntekter ga derimot ikke noe vekstbidrag av betydning. En prisvekst på 2,3 prosent, målt ved nasjonalregnskapets prisindeks for

Boks 2.1. Betydning av valutakursutviklingen for norsk økonomi

Krona har i to og et halvt år svekket seg betydelig, spesielt markert i kjølvannet av oljeprisfallet 3. kvartal 2014. For å illustrere betydningen av valutakursutviklingen for norsk økonomi har vi ved hjelp av modellen KVARTS beregnet hvordan norsk økonomi hadde sett ut hvis valutakursen hadde holdt seg uendret fra 2. kvartal 2014 og ut 2018. For å rendyrke effektene av valutakursendringen, forutsettes at alle andre politikkvartaler og den internasjonale økonomiske utviklingen er upåvirket av dette. Avviket mellom prognosebanen og denne alternative banen gir da den mer isolerte virkningen av kronesvekkelsen som har funnet sted og som i stor grad ventes å bli opprettholdt framover.

Tabell 1 viser den delvis faktiske og delvis antatte svekkelsen av krona i vår prognose etter 2. kvartal 2014, som altså utgjør avviket i forhold til den hypotetiske banen. Svekkelsen er beskjeden i 2014, men i 2015 er krona nesten 13 prosent svakere i prognosebanen og enda litt mer i 2016.

En svakere valutakurs slår inn i norsk økonomi via økte importpriser i norske kroner og at norske produsenter får betalt flere kroner for sine produkter for gitt verdensmarkedspris eller utnytter den bedrede konkurransevnen til å øke sine markedsandeler hjemme og ute. Økte importpriser slår gjennom i konsumprisindeksen (KPI) slik at prisnivået i Norge øker gradvis. I 2018 er prisnivået 6 prosent høyere enn uten kronesvekkelsen. Prisveksten i Norge ville altså vært lavere enn i vår prognosebane dersom valutakursen hadde holdt seg på nivået i 2. kvartal 2014. I 2015 og 2016 ville prisveksten ha vært nær null, som er på linje med det man nå observerer i eurosonen, for så å stige til vel 1 prosent i 2017 og 2018. Lavere prisvekst ville gitt lavere lønnsvekst. Både i 2015 og 2016 er lønnsveksten 1,5 prosentpoeng høyere som følge av den svake krona enn i den hypotetiske banen med uendret kronkurs. Siden kronesvekkelsen gir større økning i prisene enn i lønningene blir reallønna i 2018 nær 1,5 prosent lavere i våre prognoser enn den ville vært med uendret valutakurs.

Beregningen viser at kronesvekkelsen fører til vel 5 prosent høyere eksport av tradisjonelle varer i 2016 og 2017. Redusert importandeler bidrar til at importen etter en tid reduseres om lag 1,5 prosent. Utslaget dempes av at kronesvekkelsen øker aktiviteten i norsk økonomi, noe som isolert sett trekker opp importen. Til tross for at husholdningenes forbruk faller, øker BNP Fastlands-Norge med vel 0,5 prosent som følge av høyere nettoeksport og investeringer. Det er i den konkurranseutsatte industrien at produksjonen og investeringene øker mest.

Tabell 1. Virkninger av svakere krone fra og med 3. kvartal 2014. Avvik i prosent fra den kontrafaktiske banen der annet ikke framgår

	2014	2015	2016	2017	2018
BNP Fastlands-Norge	0,1	0,3	0,5	0,7	0,5
Industri	0,5	3,3	4,9	4,9	4,1
Næringsinvesteringer, Fastlands-Norge	0,1	1,1	2,9	3,0	1,1
Konsum i husholdningene mv.	-0,1	-1,2	-1,7	-1,8	-2,0
Eksport trad. varer	0,7	3,8	5,5	5,4	4,6
Import	-0,1	-1,1	-1,4	-1,3	-1,5
Importveid kronkurs	2,0	12,7	14,7	13,0	11,2
Årslønn	0,1	1,5	2,9	3,6	4,2
Realdisponibel inntekt	-0,2	-1,8	-2,1	-1,8	-1,6
KPI	0,3	2,8	4,8	5,4	5,7
Sysselsetting	0,1	1,0	1,6	1,8	1,6
Arbeidstilbud	0,0	0,3	0,8	1,0	1,0
Arbeidsledighet (nivå)	-0,1	-0,6	-0,9	-0,8	-0,7

I arbeidsmarkedet er effekten av svak krone betydelig. Økt aktivitet bidrar isolert sett til høyere sysselsetting i privat sektor. Vel så viktig er effekten av at forholdet mellom lønnskostnader per time og prisindeksen for produktinnsats faller som følge av prisøkning på importert produktinnsats. Dermed blir produksjonen mer arbeidsintensiv. Denne substitusjonen fører til lavere arbeidsproduktivitet. Med klart høyere sysselsetting reduseres arbeidsledigheten merkbart. Mens arbeidsledigheten i 2016 ville ha blitt nærmere 5,5 prosent med uendret kronkurs, blir den 4,6 prosent i vår prognosebane. I 2015 ville ledigheten ha blitt 5,0 prosent uten kronesvekkelsen. Den svake krona har også bidratt til å trekke arbeidstilbudet opp.

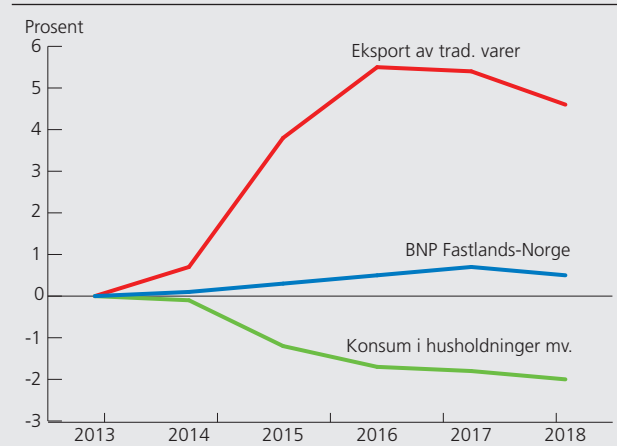
Våre beregninger viser altså at den betydelige kronesvekkelsen vi har opplevd de siste kvartalene påvirker norsk økonomi i betydelig grad. Når våre prognoser nå viser bare en beskjeden økning i ledigheten framover i forhold til det vi kan observere så langt i 2015, skyldes dette at vi mener effekten framover av den svake krona er betydelig. En mye raskere styrking av krona enn det vi har lagt til grunn i vår prognosebane vil altså føre til en større økning i arbeidsledigheten enn vi ser for oss.

KVARTS spesifiserer vel tjue næringer utenom offentlig forvaltning. Næringene bruker en rekke produksjonsfaktorer slik som arbeidskraft, energiinnsats, annen produktinnsats og en rekke kapitalobjekter. Det er antatt at substitusjonsmulighetene er ganske store mellom disse faktorene. Det betyr at når prisen på en faktor øker, vil næringene vri faktorbruken i retning av faktorer som er blitt relativt billigere. En litt lavere substitusjonsmulighet ville først og fremst redusert utslagene i arbeidsmarkedet noe, men ikke endre de kvalitative effektene.

Figur 1. Importveid kronkurs i referansebanen og i banen uten kronesvekkelse

Figur 2. Avvik i prosent fra den kontrafaktiske banen

Tabell 2.4. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totalt	2,3	4,1	4,5	2,8	2,6	2,6	1,8	3,1	2,5
Eksklusive aksjeutbytte	1,9	4,2	4,4	2,7	2,8	2,9	1,4	3,0	2,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

konsum, dempet realinntektsveksten i fjor. Disponibel realinntekt fortsatte å øke med hele 2,6 prosent i 1. kvartal i år. Vekstbidragene fra både lønnsinntekter og offentlige stønader var, som i fjor, relativt store, men deler av økningen i offentlige stønader skyldes kompensasjon for nye regler for beskatning av uføretrygd fra folketrygden. Disponibel realinntekt var om lag uendret fra 1. kvartal til 2. kvartal.

Vi venter at offentlige stønader vil fortsette å gi relativt klare vekstbidrag til disponibel realinntekt gjennom hele prognoseperioden. Lønnsinntektene vil derimot utvikle seg svakt gjennom 2015, som følge av svak vekst i så vel årslønn som sysselsetting, men tar seg opp utover i prognoseperioden i takt med bedre konjunkturer. Samtidig vil skattelette bidra positivt til disponibel realinntekt gjennom prognoseperioden. Netto renteinntekter kan komme til å gi et klart bidrag til inntektsveksten på årsbasis i år som følge av et markant fall i utlånsrentene. Høyere inflasjon i år og neste år vil på sin side dempe realinntektsveksten, mens lavere inflasjon i resten av prognoseperioden vil bidra til høyere realinntektsvekst. Vi venter nå en årlig vekst i disponibel realinntekt på om lag 2,5 prosent i 2015, knappe 2 prosent i 2016, stigende til rundt 3 prosent i 2017 og 2,5 prosent i 2018.

Relativt svak utvikling i realboligprisene på årsbasis i prognoseperioden vil isolert sett kunne gi noe lavere vekstimpulser til konsumet enn i inneværende år. Samtidig vil et fall i realrenten etter skatt neste år isolert sett stimulere konsumet, med et tidsetterslep, mens en tilsvarende økning året etter vil dempe konsumet. Høyere realrente etter skatt vil også etter hvert kunne

redusere boligprisveksten, noe som vil dempe konsumet ytterligere mot slutten av prognoseperioden.

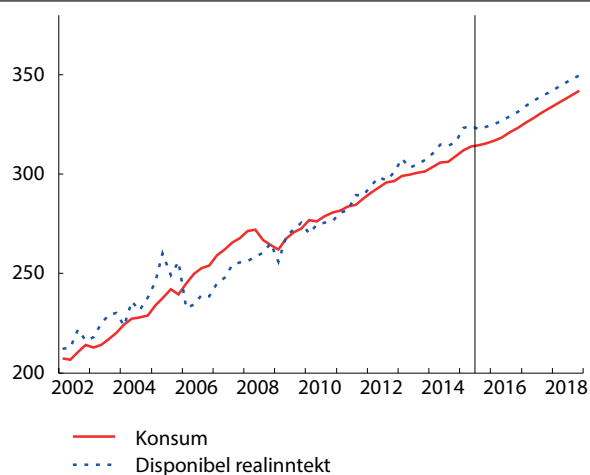
Våre beregninger gir en konsumvekst i år på om lag 2,5 prosent og 2 prosent neste år. Med en konsumvekst på rundt 3 prosent i 2017 og noe lavere i 2018 er konsumutviklingen langt svakere enn i konjunkturoppgangen før finanskrisen i 2008. Husholdningenes sparing – i form av finansinvesteringer og boliginvesteringer – regnet som andel av disponibel inntekt, har økt fra et nivå på nær 4 prosent i 2008 til 9,2 prosent i 2. kvartal 2015. Dette er historisk høyt og vi må tilbake til 2005 for å finne et liknende nivå på spareraten. Den gangen var spareraten på 9,6 prosent blant annet som følge av høye, skattemotiverte utbetalinger av aksjeutbytte. Vi ser nå for oss at spareraten vil kunne ligge nokså stabilt på et nivå rundt 8,5 prosent ut prognoseperioden.

2.4. Lavere boligprisvekst

Boligprisene steg sesongjustert med 1,4 prosent fra 1. kvartal til 2. kvartal og var da 6,6 prosent høyere enn i 2. kvartal i fjor ifølge Statistisk sentralbyrås boligprisindeks. Prisene har steget i seks kvartaler på rad, men veksttakten er nå avtakende. Dette understøttes av månedstall fra Eiendom Norge som viser en sesongjustert vekst på 0,4 prosent for månedene mai, juni og juli under ett sammenliknet med en månedsvekst fra 0,5 til 0,7 prosent i hver av årets første fire måneder. Tallene er landsgjennomsnitt og boligprisutviklingen viser store geografiske forskjeller.

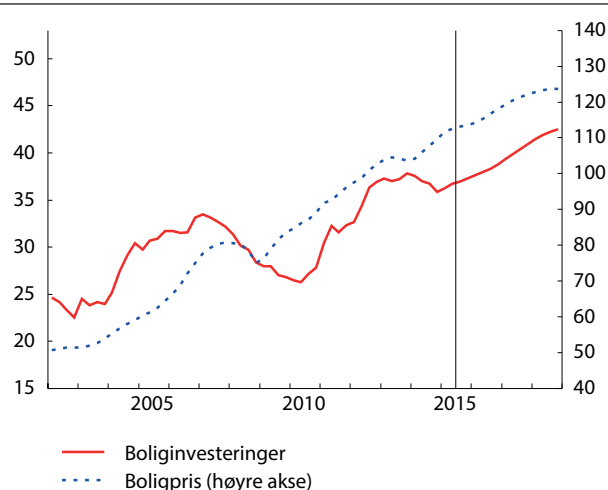
Rentekuttet på 0,25 prosentpoeng i desember i fjor har senket bankenes utlånsrenter til husholdningene tilsvarende gjennom første halvår i år. Lavere realrenter stimulerer låneopptaket, og boligprisene og

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

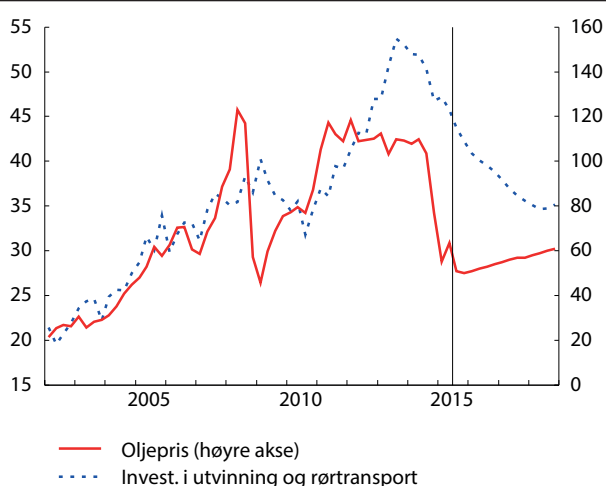
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7. Boligmarkedet. Sesongjustert. Venstre akse mrd. 2012-kr, kvartal, høyre akse indeks, 2012=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.8. **Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD.**
Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

husholdningenes gjeld påvirker hverandre gjensidig. Tolvmånedersveksten i husholdningenes bruttogjeld, K2, har steget litt gjennom første halvår og den var ved utgangen av juni på 6,5 prosent. Husholdningenes disponible realinntekter viser en sesongjustert vekst i 1. kvartal på vel 2,5 prosent, mens nivået var nær uendret fra 1. til 2. kvartal. Forventningsindikatoren fra TNS Gallup og Finans Norge, som måler husholdningenes forventninger til egen så vel som landets økonomi, falt imidlertid i både 1. kvartal og 2. kvartal. Samlet sett er dette forenlig med en positiv, men avtakende, boligprisvekst. Økningen i boligprisene hittil i år er likevel høyere enn det modellen vår kan forklare.

Husholdningenes forventninger sank ytterligere i 3. kvartal. Vi har lagt til grunn en videre svekkelse i årets siste kvartal og at de økonomiske utsiktene vil bli oppfattet som relativt svake inn i 2016. Deretter vil stemningen gradvis snu gjennom 2016 i takt med økt aktivitetsvekst og gi svakt positive impulser til boligprisutviklingen ut prognoseperioden. Vi venter en realinntektsvekst på 2,6 prosent i 2015, som er på linje med de to foregående årene. Boligprisene ventes å stige med litt over 5,5 prosent på årsbasis i 2015. Dette svarer til en reell økning på om lag 3,5 prosent. Siden vi hittil i år har sett en sterk boligprisvekst vil dette innebære en utflating eller et beskjedent nominelt prisfall i annet halvår i år. Dette kan betraktes som en korreksjon til det høye prisnivået. Økende usikkerhet om den generelle utviklingen i norsk økonomi det nærmeste året vil også kunne bidra til korreksjonen. Kredittveksten i husholdningene ventes å bli om lag 6,5 prosent i 2015 og vil holde seg ganske stabil på dette nivået i årene framover.

Stimulert av en enda lavere realrente etter skatt ser vi for oss at boligprisveksten tar seg noe opp gjennom 2016, men den havner likevel litt under inflasjonen som anslås til knapt 3 prosent. I 2017 øker den realdisponible inntektsveksten for husholdningene klart og bidrar til at boligprisene stiger med litt under 4,5 prosent eller vel 3 prosent reelt. I 2018 venter vi at boligprisene igjen

vokser med vel 2 prosent, et halvt prosentpoeng over inflasjonen, som en følge av litt høyere realrenter og to år med høye boliginvesteringer.

Boliginvesteringene steg med rundt 1 prosent i både 1. og 2. kvartal i år etter å ha vært fallende gjennom 2014. Boligprodusentenes Landsforbund melder om både økt igangsetting av boliger og økt salg av nye boliger i første halvår 2015. Ifølge Statistisk sentralbyrås byggearealstatistikk har utviklingen i igangsettingstillatelser vist en stigende tendens fra et lavt nivå høsten 2014. Vi anslår at boliginvesteringene, som følger igangsettingen med et tidsetterslep, som årsgjennomsnitt vil holde seg om lag på samme nivå i 2015 som året før. Dette innebærer positiv investeringsvekst gjennom resten av 2015 og inn i 2016. Vi anslår at boliginvesteringene vil øke med over 3,5 prosent i 2016 og om lag 5 prosent i både 2017 og 2018. Spesielt den siste økningen skyldes at boligprisenivået er høyt og at boligprisveksten er høyere enn veksten i byggekostnadene i disse årene.

2.5. Langvarig fall i petroleumsinvesteringene

Ifølge KNR falt petroleumsinvesteringene videre i 2. kvartal i år. Ser man bort fra 1. kvartal i år som viste en svak økning, har investeringene falt sammenhengende gjennom de siste to årene. Sammenliknet med samme kvartal i fjor er nedgangen i investeringene på 11,6 prosent. Petroleumsinvesteringene har også tidligere vist store svingninger og nedgangen har så langt vært mindre enn under det store investeringsfallet i 1999 og 2000.

I 2. kvartal gikk investeringene ned som følge av redusert oljeboring og oljeleting, mens investeringer i plattformer var uendret fra forrige kvartal. Dette svinger fra kvartal til kvartal, og i 1. kvartal var det plattforminvesteringene som trakk ned. Målt som andel av BNP Fastlands-Norge har petroleumsinvesteringene falt fra 9,1 prosent i 3. kvartal 2013 til 7,7 prosent i 2. kvartal 2015, altså en nedgang på nær 1,5 prosentpoeng.

Oljeprisen har fortsatt å falle i sommer, og det er lite som tyder på en snarlig prisoppgang til det som før fallet ble betraktet som normale nivåer. Lav oljepris bidrar til å redusere lønnsomheten til mulige utbyggingsprosjekter. Styrkingen av dollar kompenseres for noe av oljeprisfallet, mens den seneste oljeprisutviklingen innebærer en ytterligere negativ faktor for petroleumsinvesteringene framover.

Med fall i etterspørselen etter investeringsvarer og tjenester har også prisene på disse produktene begynt å falle. Dette gir et bidrag til bedret lønnsomhet for utbyggingsprosjektene og vil dempe fallet i investeringene. Flere feltutbygginger nærmer seg ferdigstilling, mens den store Johan Sverdrup-utbyggingen først kom i gang i 2014. Investeringene på dette feltet har foreløpig vært moderate, men kommer til å tilta klart i 2016. For øvrig venter vi at bare noen få mindre feltutbygginger settes i gang i perioden framover. Samlet

Boks 2.2. Virkninger av lavere petroleumsinvesteringer

Petroleumsnæringen har helt siden 1970-tallet vært en viktig drivkraft for norsk økonomi. Økt investeringsaktivitet i sektoren ga i flere år solide positive vekstimpulser, men mot slutten av 2013 begynte investeringene å falle. Siden toppen i 3. kvartal 2013 har investeringsnivået falt med rundt 15 prosent, og vi anslår et videre fall i årene framover. I denne boksen belyser vi hvordan dette påvirker norsk økonomi. Vi gjør det ved å sammenligne vår prognosebane med en bane der investeringene fra og med 2014 holder seg på nivå med årsgjennomsnittet fra 2013. Vi belyser dermed hvordan fjoråret og inneværende år ville ha utviklet seg dersom oljeinvesteringene ikke hadde falt, samt hvordan utviklingen i de nærmeste årene ville ha avveket fra vår nåværende prognosebane. Analysen er kontrafaktisk siden vi både endrer forhistorien og forutsetningene om framtidige petroleumsinvesteringer.

Beregningene er ment å være stiliserte for å fram virkningene med utgangspunkt i de direkte etterspørselsimpulsene fra investeringene i petroleumsnæringen. Således er størrelser som direkte eller indirekte kan påvirkes av investeringsaktiviteten i petroleumsnæringen holdt uforandret. Analysen fanger dermed ikke opp de fullstendige virkningene på norsk økonomi. Vi har for eksempel antatt at produksjonsnivået i petroleumsnæringen er det samme i de to banene, og at kjøp av varer og tjenester til løpende drift samt at sysselsettingen i næringen ikke påvirkes. Heller ikke aktørenes forventninger til landets økonomi endres i dette eksperimentet. Disse forutsetningene bidrar isolert sett til at forskjellene mellom de to scenarioene blir kunstig små. På den andre siden har vi også utelatt noen mekanismer som ville ha dempet virkningene. Dette gjelder spesielt responsen i fra

penge- og finanspolitikken og i valutamarkedet, som alle er forutsatt uendret. Oljeprisen, som har betydning for hva investeringene faktisk blir, er også identisk i de to scenarioene.

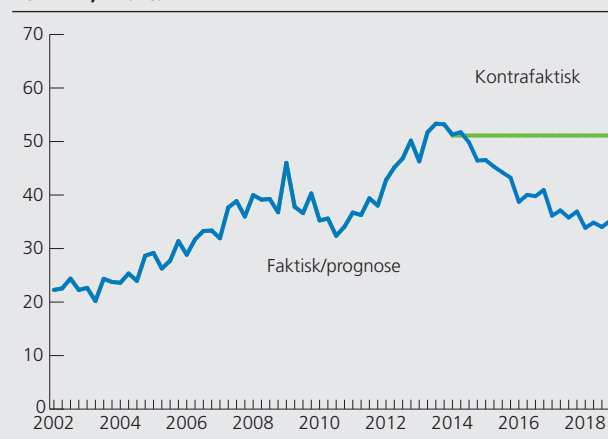
Med disse forbeholdene viser våre beregninger at BNP Fastlands-Norge uten investeringsfallet ville ha vokst under trendvekst (anslått til 2¼ prosent) i 2015, og noe over trendvekst i årene deretter. Dette innebærer at investeringsnedgangen anslagsvis trekker ned størrelsen på BNP Fastlands-Norge med om lag 0,8 prosent i inneværende år, og med 1,3 prosent neste år – alt sammenliknet med den kontrafaktiske banen. For 2017 og 2018 er forskjellene mellom de to scenarioene henholdsvis 1,5 og 1,9 prosent. Effektene er sterkere for industrien, og spesielt for verkstedsindustrien, hvor nivået på bruttoproduktet ifølge våre beregninger trekkes ned med 2,6 prosent i inneværende år, og økende til nesten 6 prosent i 2018.

Beregninger viser videre at etterspørselen fra petroleumsnæringen påvirker norsk økonomi på bred basis. Lavere investeringer bidrar for eksempel til at sysselsettingen blir lavere enn det den ellers ville ha vært. Dette medfører at arbeidsledigheten blir høyere enn i det kontrafaktiske scenarioet, selv om utslagene dempes noe av at arbeidsstyrken også reduseres. Ledighetsraten øker med 0,1 prosentpoeng i år som følge av investeringsnedgangen, og med 0,2 til 0,4 prosentpoeng i årene fram mot 2018. Husholdningenes inntekter faller også sammenlignet med det kontrafaktiske scenarioet, gjennom lavere vekst i både lønninger og sysselsetting. Dette gir videre et lavere konsum, samt lavere etterspørsel etter boliger. Sistnevnte gir i neste omgang reduserte boliginvesteringer og boligpriser.

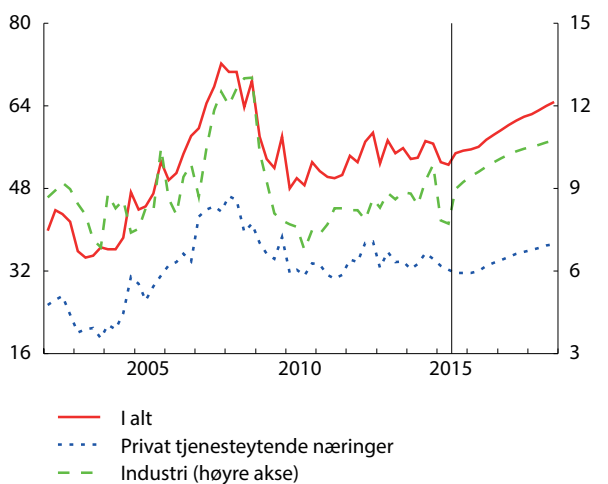
Tabell 1. Virkninger av konstante petroleumsinvesteringene fra 2014. Avvik i prosent fra kontrafaktisk bane med uendrede petroleumsinvesteringer der annet ikke framgår

	2014	2015	2016	2017	2018
BNP Fastlands-Norge	-0,2	-0,8	-1,3	-1,5	-1,9
Industri	0,2	-1,5	-2,0	-2,6	-3,4
Verkstedsindustri	0,4	-2,6	-3,3	-4,4	-5,7
Næringsinvesteringer, Fastlands-Norge	-0,3	-0,7	-1,3	-1,3	-1,5
Konsum i husholdningene mv.	0,0	-0,2	-0,6	-1,0	-1,4
Boligpris	0,0	-0,3	-1,1	-2,2	-3,6
Årslønn	0,0	-0,2	-0,5	-0,8	-1,2
Realdisponibel Inntekt	-0,1	-0,5	-0,9	-1,2	-1,5
KPI	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Sysselsetting	0,0	-0,2	-0,4	-0,6	-0,8
Arbeidsledighet (nivå)	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4
Memo:					
Investeringer i utvinning og rørtransport	-1,7	-13,0	-22,0	-28,6	-32,6

Figur 1. Petroleumsinvesteringer. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

Figur 2.9. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vil dette resultere i en videre nedgang i investeringene i 2016 og i de neste to årene.

Den kraftige kronesvekkelsen bidrar til å bedre konkurransevnen til norsk leverandørindustri. Dette gjør at importandelen kan synke og dermed bidra til å heve andelen norske leveranser i årene framover.

Vi legger til grunn at de planlagte investeringene i gassrørledninger blir trappet noe ned, og at letingen fortsetter å falle videre gjennom 2016 og 2017, men at boringen holder seg bedre oppe. Det ventes ganske høye investeringer for felt i drift, ettersom mange av disse er lønnsomme også med svært lave oljepriser. Vi venter at investeringene i petroleumsnæringsen på årsbasis samlet vil falle med vel 10 prosent i år og neste år, og noe mindre de påfølgende årene. Målt som andel av BNP Fastlands-Norge er nedgangen om lag 0,8 prosentpoeng i såvel 2016 som 2017 og 0,5 prosentpoeng i 2018.

Olje- og gassutvinningen, målt i oljeekvivalenter, økte klart i 2. kvartal i år sammenliknet med 2. kvartal i fjor. Oljeutvinningen økte med hele 7 prosent, mens gassutvinningen gikk opp med 3 prosent. Hittil i år er utvinningen samlet om lag 4 prosent høyere enn for tilsvarende periode i fjor. Eksportprisen for olje målt i kroner økte med 14 prosent i 2. kvartal, men var likevel 30 prosent lavere enn i 2. kvartal i 2014. Eksportprisen følger utviklingen i spotprisen for Brent Blend og ventes å utvikle seg svakt ut året, før den stiger gradvis.

Kontraktene som bestemmer prisene på norsk gass var tidligere knyttet til utviklingen i oljeprisen. Denne sammenhengen er nå mindre klar. Gjennom vinteren og våren økte gassprisene etter et klart fall i starten av 2014. Vi venter at gassprisene vil påvirkes av de samme faktorene som har bidratt til lavere råvarepriser, og dermed vil falle i de nærmeste kvartalene før også de vil stige gjennom 2017 og 2018.

2.6. Næringsinvesteringene snur til moderat oppgang

Etter å ha vært relativt stabile i om lag to år har næringsinvesteringene i Fastlands-Norge falt gjennom de siste tre kvartalene. Ifølge KNR var investeringene 8,1 prosent lavere i 2. kvartal 2015 enn i 3. kvartal 2014. Det er imidlertid flere tegn til at den svake utviklingen vil snu til moderat oppgang mot slutten av året.

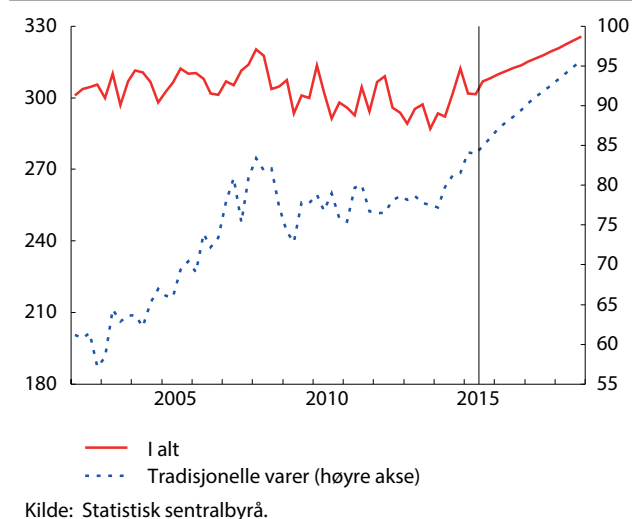
Næringsinvesteringene falt med 1,1 prosent fra 1. til 2. kvartal 2015. Industriinvesteringene falt tilsvarende etter en kraftig nedgang i kvartalet før. I hovedsak skyldes dette lavere investeringer innen produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner samt for oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri. Tjenesteinvesteringene har også vist en svak utvikling i den siste tiden. Det er spesielt innen varehandel og transport at investeringene har vært lave i de siste to kvartalene. Disse tallene er imidlertid usikre da det foreligger få korttidsstatistikker for tjenesteinvesteringene. Et unntak er investeringer i forretningsbygg mv. som er basert på byggearealstatistikken. Omsetning og drift av fast eiendom, som i hovedsak investerer i forretningsbygg, holdt nivået fra de siste to årene også i 2. kvartal. Investeringer innen annen vareproduksjon økte med 2,4 prosent.

Våre prognoser er i stor grad basert på SSBs investeringsundersøkelse. Den siste kartleggingen indikerer at industribedriftene anslår om lag uendrede investeringer i 2015. Med et lavt registrert investeringsnivå i første halvår innebærer dette en opptrapping av investeringene i andre halvår. Investeringene ventes å ta seg ytterligere opp til neste år og bedriftenes anslag indikerer en investeringsvekst på 10 til 20 prosent i 2016 når det justeres for normal underrapportering (se Boks 2.1 i ØA 4/2014). Innenfor kraftforsyning peker anslagene på framtidige investeringer mot en vekst på om lag 10 prosent i både 2015 og 2016, fra allerede høye nivåer. Tidligere har veksten i hovedsak kommet innen overføring og distribusjon av elektrisitet, men nå ventes det også sterk vekst innen produksjon av elektrisitet, hovedsakelig gjennom oppgradering av gamle kraftstasjoner. Den foreslåtte endringen til lineære avskrivninger over fem år for vindkraft vil kunne bidra til videre investeringsvekst i kraftforsyning også etter 2016.

Norges Banks Regionale Nettverk kartlegger også den økonomiske utviklingen i Norge gjennom innsamling av informasjon fra bedrifter og virksomheter over hele landet. Rapporteringen fra før sommeren indikerte positiv vekst i investeringene neste 12 måneder både innen varehandel og annen tjenesteyting.

På tross av lave næringsinvesteringer så langt i år venter vi at utviklingen vil snu til moderat oppgang framover. Selv med den ventede oppgangen på slutten av året vil det gjennomsnittlige investeringsnivået i 2015 bli noe lavere enn nivået i 2014. Bedrete internasjonale konjunkturer fra 2016 samt en svak kronekurs bidrar til

Figur 2.10. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

at vi framover venter økte investeringer i næringer med liten tilknytning til oljeindustrien. Vi anslår en vekst i næringsinvesteringene mellom 2 og 6 prosent årlig fra 2016 og ut prognoseperioden. Til tross for denne veksten vil investeringsnivået i 2018 likevel ligge godt under investeringsstoppen i 2008.

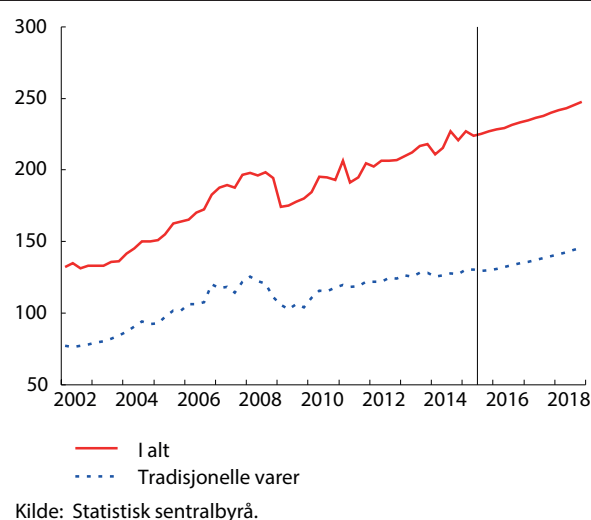
2.7. Oljeprisfallet svekker utenriksøkonomien

Sesongjusterte tall fra KNR viser en liten nedgang i volumet av tradisjonell vareeksport i 2. kvartal i år, etter vekst i de fire foregående kvartalene. Eksporten av raffinerte oljeprodukter svinger mye fra kvartal til kvartal. Holdes disse utenom økte tradisjonell vareeksport markert i 2. kvartal, og godt over den underliggende trendveksten på omkring én prosent i kvartalet. Eksporten av fisk og fiskeprodukter vokste mye i fjor. Etter en stor nedgang i 1. kvartal i år var veksten igjen høy i 2. kvartal. Veksten i eksporten av oppdrettsfisk har vært mye høyere gjennom 1. halvår i år enn gjennom fjoråret. Eksporten av verkstedprodukter fortsatte å vokse for femte kvartal på rad. Oljeeksporten vokste i 2. kvartal i år etter en større nedgang i 1. kvartal, mens gasseksporten falt kraftig etter en mindre reduksjon i 1. kvartal. En sterk økning i eksporten av tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning og i utlendingers konsum i Norge sørget for at samlet eksport av tjenester vokste i 2. kvartal etter en større nedgang i 1. kvartal i år.

Prisveksten for tradisjonell vareeksport var svak gjennom fjoråret, og den svake veksten fortsatte i første halvår. Fall i verdensmarkedsprisen på mange råvarer er en faktor bak utviklingen. Også tjenesteeksporten har hatt svak prisutvikling i år, med betydelig bidrag fra prisnedgang på bruttofrakter i utenriks sjøfart.

Veksten gjennom fjoråret og inn i 2015 har brakt nivået på tradisjonell vareeksport fem prosent over gjennomsnittet i fjor. Kronesvekkelsen i den senere tiden vil bidra til å trekke eksporten fra fastlandet opp framover. En antatt tiltakende vekst i norske eksportmarkeder vil også stimulere eksportutviklingen. Olje- og

Figur 2.11. Import. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

gasseksporten begrenses av produksjonskapasiteten, og vil neppe endre seg vesentlig i prognoseperioden.

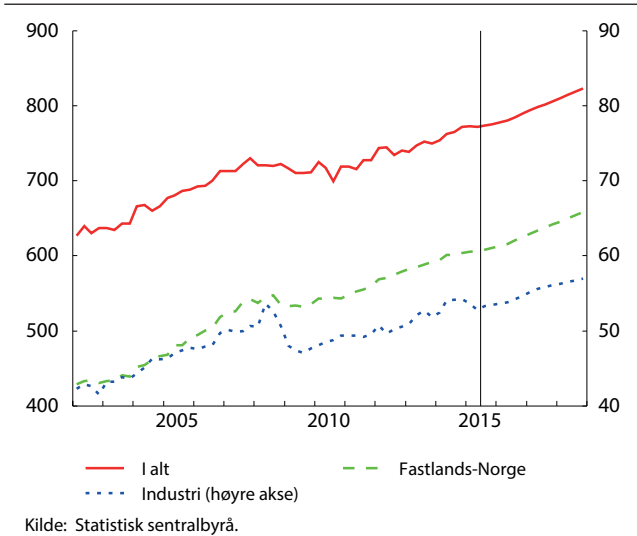
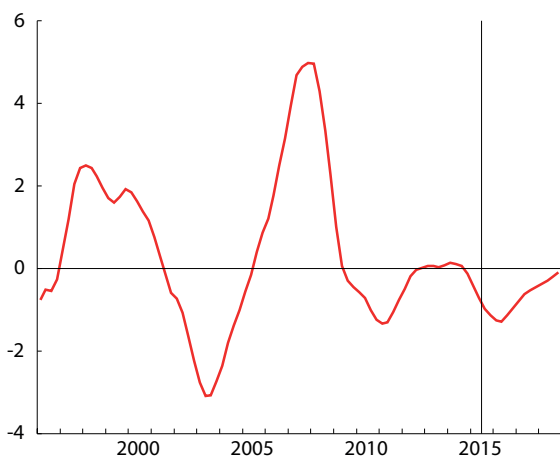
Volumet av tradisjonell vareimport holdt grovt sett samme nivå gjennom 2013 og 2014. En økning i 1. kvartal i år og nær nullvekst i 2. kvartal har løftet nivået med nesten tre prosent ifølge sesongjusterte tall fra KNR. Importen av personbiler, deler og andre transportmidler, metallvarer og kjemiske produkter har økt de siste kvartalene, mens importen av metaller, klær og skotøy har gått ned. Nedgang i nordmenns konsum i utlandet, tjenester tilknyttet transport, samt juridiske og forretningsmessige tjenester bidro til at volumet av samlet tjenesteimport ble noe redusert i 2. kvartal. Kronesvekkelsen har bidratt vesentlig til veksten i importprisene det siste året, selv om prisene på import av både tradisjonelle varer og tjenester falt i 2. kvartal i år.

Kronesvekkelsen og svak innenlandsk etterspørsel vil dempe importveksten i inneværende år og neste år før økt innenlands etterspørsel, noe sterkere krone og import av flere jagerfly vil stimulere importveksten i 2017 og 2018.

Større vekst i volum og pris på samlet import enn på samlet eksport senket handelsoverskuddet i 2013 og 2014. Den store reduksjonen i oljeprisen og bytteforholdstap ventes å redusere handelsoverskuddet kraftig både i år og neste år, før en antatt vekst i oljeprisen samt bytteforholdsgevinster snur nedgangen til oppgang i 2017 og 2018. Økende overskudd på rente- og stønadsbalansen vil også bidra til at driftsbalansen overfor utlandet som andel av BNP holder seg rundt 5-6 prosent i prognoseperioden.

2.8. Svak aktivitetsvekst framover

BNP Fastlands-Norge økte med 0,7 prosent i 2. kvartal i år, regnet som årlig rate. Dette var det fjerde kvartalet på rad med vekst under trend, som er anslått til 2¼ prosent. BNP for Fastlands-Norge har bare økt 0,9 prosent totalt siden 2. kvartal 2014.

Figur 2.12. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal**Figur 2.13. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Lavere aktivitet i industrien bidro særlig til å trekke ned BNP-veksten. Veksten i industrien bremses gjennom andre halvår i fjor, og bruttoproduktet har nå falt markert i to kvartaler på rad. Nedgangen skyldes først og fremst en svak utvikling hos leverandørene til petroleumsnæringen. Mest tydelig var fallet i verfts- og transportmiddelindustrien, hvor bruttoproduktet har falt med drøye 14 prosent i løpet av de siste tre kvartalene. Nedgangen i industrien samlet ble dempet av høy vekst i enkelte næringer som er mindre avhengige av leveranser til petroleumsnæringen. Spesielt gjelder dette for produksjon av råvarebaserte industriprodukter, som kjemiske råvarer og metaller. Også disse industrinæringene leverer til petroleumssektoren, men de produserer mye mer for eksport. Aktivitetsnivået har dermed blitt løftet av en bedret kostnadsmessig konkurransevne, som følge av svakere krone og lav lønnsvekst.

Ringvirkningene fra den reduserte aktiviteten i petroleumsvirksomheten er på langt nær avgrenset til

industrien. Selv om vi holder industri og bergverk utenfor steg ikke Fastlands-BNP med mer enn 1,5 prosent i 2. kvartal, målt som årlig rate. Også det er godt under trendvekst. Tjenesteytende næringer utenom offentlig forvaltning – som står for nesten halvparten av BNP Fastlands-Norge – økte med en årlig rate på kun 0,6 prosent i 2. kvartal. Hvis vi ser bort fra tjenester knyttet til egen bolig steg produksjonen enda mindre. Også bruttoproduktet i offentlig forvaltning for 2. kvartal steg klart mindre enn trendveksten for Fastlands-BNP, med en årlig vekstrate på 1,5 prosent.

På den andre siden steg aktivitetsnivået i andre vareproduserende næringer relativt markert, og bruttoproduktet for denne sektoren som helhet økte med 5,2 prosent målt som årlig rate. Sektoren består i hovedsak av primærnæringene, kraftforsyning, samt bygg- og anlegg. Den sterke veksten i 2. kvartal kan i stor grad tilskrives økt bruttoprodukt for næringen fiske, fangst og akvakultur og for kraftproduksjon. Førstnevnte næring steg med en årsrate på nesten 49 prosent, og bidro med det til et av de sterkeste positive bidragene til veksten i Fastlands-BNP. Fiske er naturlig nok en næring hvor produksjonen svinger mye, og i takt med naturmessige forhold. Det samme gjelder langt på vei for kraftproduksjon. Det er dermed liten grunn til å forvente tilsvarende vekstbidrag fra disse to næringene i tiden framover. Brutttoproduktet i bygg- og anleggsnæringen holdt seg omtrent uendret i 2. kvartal, etter en negativ vekst i de to foregående kvartalene samlet sett.

Vi legger til grunn at etterspørselen fra petroleumsvirksomheten vil falle videre framover, og at den dermed vil fortsette å legge en demper på det generelle aktivitetsnivået i økonomien. Industrien, og da spesielt de industrinæringene som er avhengige av leveranser til petroleumssektoren, vil bli særlig rammet. På bakgrunn av dette anslår vi at bruttoproduktet i industrien samlet sett vil utvikle seg svakt gjennom resten av året, for så å ta seg opp fra tidlig neste år. Flere år med bedret kostnadsmessig konkurransevne bidrar til dette oppsvinget, og vi venter således at importandelen vil kunne falle noe for enkelte varer. Etter hvert vil også den internasjonale etterspørselen ta seg opp, mens de negative impulsene fra petroleumsvirksomheten vil avta. Samlet sett gir dette, ifølge våre beregninger, en moderat, men økende aktivitetsvekst i industrien fra 2016 og ut prognoseperioden.

Vi forventer økt aktivitetsvekst også for andre fastlandsnæringer fra neste år av. Veksten i boliginvesteringene vil ventelig ta seg noe opp, og det samme vil næringsinvesteringene på fastlandet. Alt dette bidrar til å trekke opp bruttoproduktet i Fastlands-Norge. Vi forventer videre en relativt høy vekst i etterspørselen fra offentlig forvaltning, og den vil være høyere enn veksten i økonomien forøvrig i de nærmeste to årene. Dermed bidrar også produksjonen i offentlig forvaltning til å dempe konjunkturedgangen vi nå er inne i.

Samlet sett anslår vi en ganske positiv aktivitetsvekst for mange av fastlandsnæringene gjennom 2016 og ut 2018. Veksten i BNP Fastlands-Norge vil dermed kunne komme over trendvekst i løpet av andre halvdel av 2016, etter svak vekst gjennom hele inneværende år. Våre beregninger viser at den svake konjunkturoppgangen vil kunne vedvare ut prognoseperioden.

2.9. Arbeidsledigheten øker

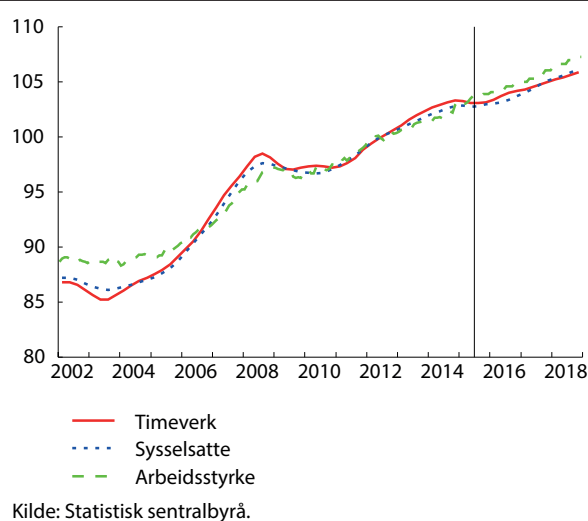
Vi har ennå ikke sett tegn til en bred nedgang i samlet sysselsetting som følge av redusert aktivitet i petroleumsnæringen, og sysselsettingen øker moderat med 0,1 og 0,2 prosent i henholdsvis 1. og 2. kvartal i år. En oppgang i sysselsettingen i flere i industrinæringene, samt i bygg og anlegg, bidro positivt. Likevel er sysselsettingsveksten nå vesentlig lavere enn den årlige gjennomsnittlige veksten på vel én prosent de siste to årene. Befolkningen i arbeidsdyktig alder økte også i 1. og 2. kvartal, men med noe lavere veksttakt enn tidligere. Sysselsettingen som andel av antall personer i yrkesaktiv alder var dermed om lag uendret fra 1. til 2. kvartal.

Sysselsettingsmønsteret det siste året står i kontrast til utviklingen de senere årene. Det var lenge en særlig sterk sysselsettingsvekst i tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass, men det siste året har sysselsettingen i denne næringen falt, og nedgangen fra 1. til 2. kvartal var på 2,4 prosent. Sysselsettingen i industri som primært leverer til petroleumsnæringen, som verfts- og transportmiddelindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, har også falt det siste året. Samlet er sysselsettingen i industrien redusert med 0,8 prosent fra 1. kvartal i år.

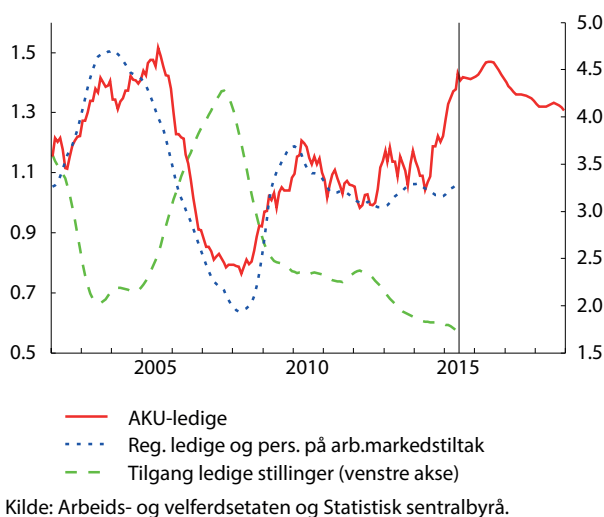
I 2. kvartal økte sysselsettingen i bygg og anlegg med 0,7 prosent, mens sysselsettingen i varehandel hadde en mindre økning på 0,1 prosent. Gjennom de siste tre-fire årene har tendensen vært stabil vekst i bygg og anlegg og redusert eller uendret sysselsetting i varehandel. Det var noe nedgang i sysselsettingen i forretningsmessig tjenesteyting og i finansierings- og forsikringsvirksomhet. Sysselsettingen i utdanning og helse- og omsorgstjenester har økt noe. Den økte også i stats- og kommuneforvaltningen, og mest i førstnevnte med en vekst på 0,4 prosent fra 1. til 2. kvartal. I 1. kvartal var bildet motsatt, men de siste årene har sysselsettingen i statsforvaltningen vokst mer enn kommuneforvaltningen.

Arbeidsstyrken har økt mye de senere årene og steg i 2. kvartal med knappe 0,7 prosent. Siden 2013 har det vært en jevn og sterk økning i yrkesandelen blant personer mellom 55 og 66 år, og den økte også mye i 2. kvartal. 69 prosent av personene i denne gruppen er nå i arbeidsstyrken, mot 65,7 prosent i 2013. Yrkesandelen for de mellom 15 og 24 år økte også mye fra 1. til 2. kvartal, men yrkesandelen til denne gruppen svinger mye fra kvartal til kvartal.

Figur 2.14. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.** Sesongjusterte og glattede indekser, 2012=100

Figur 2.15. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.** Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Den relativt beskjedne sysselsettingsveksten kombinert med en relativt høy økning i arbeidsstyrken førte til at arbeidsledigheten økte i 2. kvartal i år. De siste tallene fra SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU) viser at den gjennomsnittlige arbeidsledighetsraten i perioden mai til juli var 4,5 prosent. Arbeidsledigheten har økt jevnt fra 3,2 prosent våren 2014. Det mindre stramme arbeidsmarkedet innebærer også at det blir vanskeligere for utsatte grupper å få jobb, noe som øker forskjellene i ledighetsratene mellom aldersgrupper. Spesielt har arbeidsledigheten blant personer i alderen 15 til 24 år økt i denne perioden fra 8,0 til 11,3 prosent.

NAVs statistikk for registrerte ledige og personer på tiltak viser om lag uendret ledighet gjennom 2014, men fra januar til august i år økte antallet med 7 700 personer. I august var vel 95 000 personer enten på tiltak eller registrerte ledige. Hittil i år har arbeidsledigheten økt for nesten alle yrkesgrupper, men det er innenfor ingeniør- og IKT-fag at den prosentvise økningen i arbeidsledighet er klart størst. Til forskjell

Boks 2.3. Hva er sannsynligheten for at arbeidsledigheten blir høyere enn 5 prosent?

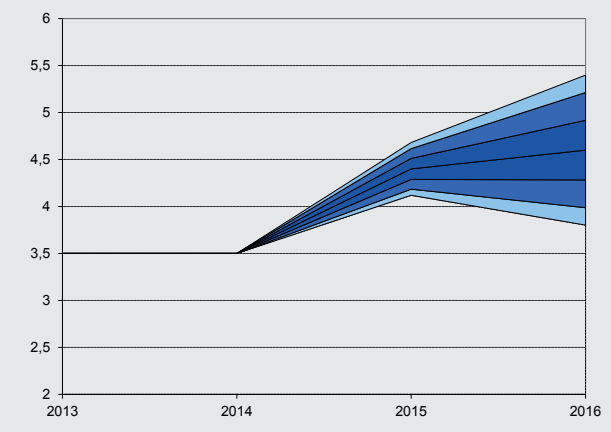
Statistisk sentralbyrå presenterer prognoser for norsk økonomi normalt hvert kvartal. Vi gir her en evaluering av usikkerheten for anslaget vårt for arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU) basert på historiske avvik mellom prognosene foretatt i september og endelige tall.

Det er flere grunner til at prognosene for arbeidsledigheten kan komme til å avvike fra de endelige tallene. Utviklingen i internasjonal økonomi, oljepris, finanspolitikk, valutakurs og pengepolitikk kan for eksempel utvikle seg annerledes enn det vi har lagt til grunn. Noen av disse impulsene kan imidlertid ha motsatte effekter på arbeidsledigheten. For eksempel vil en svakere utvikling i internasjonal økonomi, som isolert sett gir høyere arbeidsledighet, kunne bli motvirket av en lavere rente, som isolert sett gir lavere arbeidsledighet. Avviket mellom vår prognose for arbeidsledigheten og det endelige tallet påvirkes derfor av hvordan de ulike usikkerhetsmomentene materialiseres. Avviket påvirkes også av at det er usikkerhet knyttet til økonomiens virkemåte, slik den er beskrevet i modellen KVARTS som vi bruker i prognosearbeidet. For å kunne si noe om usikkerheten rundt prognosene legger vi til grunn at alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Student t-fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige. Spredningen er basert på avvikene mellom faktiske utfall og prognosene gjort i september for ledigheten samme år og neste år. Dataene omfatter årene fra 1991 til 2014. Til sammen gir dette 23 avvik for både innværende og påfølgende år.

Figur 1 viser usikkerheten i våre anslag for 2015 og 2016. Vi anslår i denne konjunkturrapporten at arbeidsledigheten som årsgjennomsnitt vil stige fra 3,5 prosent i 2014 til 4,4 prosent i 2015 og videre til 4,6 prosent i 2016. Intervallene i figuren angir usikkerheten rundt disse anslagene. Under

forutsetningene beskrevet ovenfor er sannsynligheten for at avviket mellom prognose og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2015 kan betraktes som relativt sikker, hefter det mer usikkerhet til prognosen for 2016. For eksempel vil arbeidsledigheten med 50 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,1 prosentpoeng fra vårt anslag for 2015. I 2016 er det derimot 50 prosent sannsynlighet for at arbeidsledigheten blir utenfor et intervall på 0,3 prosentpoeng over og under anslaget. Basert på ovenstående er det om lag 25 prosent sannsynlighet for at arbeidsledigheten som årsgjennomsnitt i 2016 blir 5,0 prosent eller høyere.

Figur 1. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at det endelige tallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

fra ledighetstallene fra AKU viser NAV-tallene nedgang i arbeidsledigheten for personer under 24 år i august. AKU fanger imidlertid opp arbeidssøkere som ikke har krav på arbeidsledighetstrygd og derfor ikke har insentiv til å registrere seg ledige. NAVs tall for august viste at arbeidsledigheten økte mest for personer over 50 år sammenlignet med samme tid i fjor.

Fram til august har antall registrerte arbeidsledige økt mest i fylker som er nært knyttet til petroleumsvirksomheten, mens antallet har gått ned i andre fylker. I august ble arbeidsledigheten redusert mest i Hedmark, med 13 prosent fra samme tid i fjor. I samme periode ble arbeidsledigheten redusert med henholdsvis 7 og 4 prosent i Vestfold og Østfold. I 2. kvartal hadde disse fylkene høyere netto tilflytting enn landsgjennomsnittet når vi også tar hensyn til befolkningstallet i fylket. I enkelte andre fylker, som Oslo og Oppland, har antall arbeidsledige gått ned fram til august i år, men nedgangen i antall arbeidsledige der må ses i sammenheng med at det var netto flytting ut av disse fylkene. Det er også verdt å merke seg at oljefylkene – Rogaland, Hordaland og Møre og Romsdal – har en større andel som flytter til utlandet blant de som flytter ut enn det andre fylker har.

Til tross for store flyttestrømmer til fylker som har redusert arbeidsledighet viser NAVs tall en økning i antall langtidsledige. Langtidsledige, definert som de som har vært arbeidsledige i over 26 uker og inklusive personer som i en periode tidligere har deltatt på arbeidsmarkedstiltak, utgjør nå 47 prosent av alle arbeidsledige.

Vi anslår at sysselsettingen i år samlet vil bli nær uendret fra i fjor. Neste år venter vi en beskjeden oppgang, før veksten blir noe høyere i 2017 og 2018. Dette må ses i sammenheng med den generelle konjunkturutviklingen. Høyere innenlandsk etterspørsel vil øke sysselsettingen i bygg og anlegg, samt i varehandel, fram mot 2017. Industrien preges av negative impulser fra petroleumsnæringen, og til tross for høy vekst i eksportmarkedene og bedring av konkurransevnen vil sysselsettingen samlet gå ned. I offentlig sektor ventes moderat, stabil vekst i sysselsettingen ut prognoseperioden, med sterkest vekst i kommunal tjenesteproduksjon.

Konjunktursituasjonen ute og et noe mindre stramt arbeidsmarked i Norge vil redusere arbeidsinnvandringen framover. Likevel venter vi en positiv nettoinnvandring. Arbeidstilbudet blant arbeidstakere mellom

67 og 74 år antas å øke framover. Samlet venter vi at arbeidsstyrken vil vokse raskere enn sysselsettingen i 2015 og 2016. Arbeidsledigheten forventes dermed å øke gjennom 2015 og nå en topp i 2016. Vi anslår årsgjennomsnittet for neste år til om lag 4,6 prosent. Deretter forventes arbeidsledighetsraten å falle i resten av prognoseperioden i takt med at aktiviteten i norsk økonomi øker.

2.10. Lav lønnsvekst framover

Etter en årslønnsvekst på rundt 4 prosent i perioden 2009 til 2013 falt årslønnsveksten i 2014 til 3,1 prosent. Det var den laveste nominelle lønnsveksten på 20 år og reallønnsveksten var på vel én prosent. Nasjonalregnskapstall for 2014 viser at årslønnsveksten i industrien ble 3,1 prosent. Dette er svært nær den anslåtte rammen fra tariffoppgjøret på 3,3 prosent. Utviklingen i andre næringer viser at frontfaget i stor grad ble fulgt og det er svært små forskjeller i lønnsveksten mellom næringene i 2014. Høyere arbeidsledighet gjennom annet halvår i fjor, spesielt innen yrker relatert til petroleumsnæringen, har trolig vært med på å trekke ned veksten i gjennomsnittlig lønn for hele økonomien.

I industrien er lønnsoverhenget inn i 2015 litt lavere enn i fjor. Tariffoppgjøret i industrien har ifølge partene en ramme på 2,7 prosent. Veksten i lønnsindeksen for industrien fra første til andre halvår er også moderat. Årets lønnsoppgjør tyder på at årslønnsveksten for industriarbeidere blir enda lavere i 2015 enn i 2014. Funksjonærer har i stor grad lokale lønnsforhandlinger og det er dermed større usikkerhet knyttet til utviklingen for denne gruppen. Vi venter at høyere arbeidsledighet trekker ned lønnsglidningen også i år. Utenfor industrien er lønnsoverhengene inn i 2015 små og resultatene i flere av tariffoppgjørene moderate. Staten har en tilsvarende ramme som industrien, mens kommunene ligger noe høyere med 3,2 prosent. I varehandelen er partene enige om å videreføre om lag samme tariff tillegg som i fjor. Lønnsstatistikken viser ingen lønnsøkning fra 1. til 2. kvartal.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn påvirkes av strukturelle endringer. Flere selskaper melder om redusert sysselsetting. Nedbemanninger rammer i stor grad personer med kort ansiennitet og lav lønn, slik at veksten i gjennomsnittlig årslønn i 2015 kan bli noe høyere enn det tariffoppgjørene isolert sett skulle tilsi. I motsatt retning trekker sammensetningen av sysselsettingen på næringer, med svak utvikling i noen næringer med høyt lønnsnivå. Vi anslår årslønnsveksten i 2015 til 2,8 prosent. Konsumprisveksten i år ligger an til å bli om lag på samme nivå som i fjor, og reallønnsveksten i 2015 forventes dermed å bli noe lavere enn i 2014.

Krona har svekket seg betydelig fra tidlig i 2013 og fram til andre halvdel av august i år. Dette gir en bedret konkurransevne og isolert sett en noe høyere lønnsvekst. Vi venter imidlertid at krona framover gjennomgående vil styrke seg noe og dermed dempe denne effekten.

Lønnsandelen i industrien holder seg ganske stabil gjennom prognoseperioden.

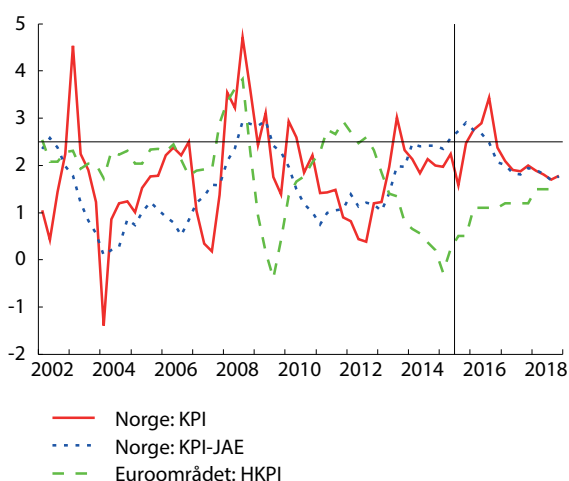
Vi anslår at årslønnsveksten ikke kommer over 3 prosent i prognoseperioden. Den moderate lønnsveksten må ses i sammenheng med at deler av økonomien har fått en betydelig negativ impuls gjennom oljeprisfallet. Den reduserte etterspørselen fra petroleumssektoren og oljeprisfallet reduserer lønnsomheten i deler av frontfaget, og arbeidsledigheten øker. Det vil redusere lønnsveksten både ved at kravene i de sentrale lønnsforhandlingene dempes og ved at lønnsglidningen går ned. I tillegg kommer sammensetningseffekter gjennom redusert sysselsetting i oljerelatert virksomhet i Norge. Lønnsnivået i petroleumsnæringen er gjennomgående høyere enn i økonomien ellers og redusert sysselsetting vil isolert sett bidra til å dempe veksten i gjennomsnittlig lønn i hele prognoseperioden. Prisveksten vil likevel bidra til at reallønna øker med rundt 0,5 prosent i år, mens den er uendret neste år og øker med om lag 1 prosent i 2017 og 2018.

2.11. Økning i underliggende prisvekst

Den langvarige og sterke svekkelsen av kronkursen har medvirket til at den underliggende prisstigningen har tatt seg opp de siste månedene. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i mai 2,4 prosent og på linje med årsgjennomsnittet for 2014. Deretter gikk prisveksten opp til 3,2 prosent i juni før den falt til 2,6 prosent i juli. Den sterke veksten i juni kan i stor grad forklares med oppgang i prisene på flyreiser hvor måletidspunktet i 2015 sammenfalt med starten på skoleferien. Denne prisoppgangen ble delvis reversert i juli. Matvareprisene steg mindre i juli i år i forhold til i samme periode i fjor og bidrar også til å forklare nedgangen i tolv månedersveksten for denne måneden. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen (KPI) kom ned i 1,8 prosent i juli. Som følge av en svak utvikling i prisene på energivarer har KPI-veksten vært lavere enn veksten i KPI-JAE hittil i år. Veksten i KPI var 0,8 prosentpoeng lavere enn i KPI-JAE i juli. Den svake prisveksten for energivarer i juli kan hovedsakelig tillegges elektrisitetsprisene inkludert nettleie som falt med 14,5 prosent målt mot samme måned året før, mens fallet i drivstoffprisene var mer moderat. Den gjennomsnittlige prisveksten for januar - juli 2015 var 2,1 og 2,5 prosent for henholdsvis KPI og KPI-JAE målt mot samme periode året før.

Økningen i den underliggende prisstigningen siden 1. kvartal 2013 har vært nært knyttet til svekkelsen av valutakursen og importert prisvekst. 12-månedersveksten i delindeksen for importerte konsumvarer i KPI-JAE var 1,3 prosent ved inngangen til dette året og nær årsgjennomsnittet for fjoråret. Den økte til 2,4 prosent i mai og ytterligere til henholdsvis 3,2 prosent og 2,9 prosent i juni og juli. Vekstratene påvirkes av tilbudsaktiviteter på typiske sesongvarer som klær og skotøy. Prisveksten for varegruppen som helhet var i juli høyere enn samlet vekst i KPI-JAE, og trakk dermed

Figur 2.16. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

den underliggende prisstigningen opp. Kronekursen er ytterligere svekket i august. Siden det tar tid før kronekursen slår fullt ut i norske priser regner vi med at prisstigningstakten på importerte konsumvarer vil øke ennå en god stund framover og bidra til at veksten i KPI-JAE kan komme opp mot 3 prosent ved utgangen av året. Med en forventet moderat styrking av den importveide kronekursen framover forventes inflasjonsimpulsene fra importerte varer og tjenester å bli redusert et stykke ut i 2016.

Valutakursen påvirker også prisen på produktinnsats og har dermed betydning for prisene på alle norskproduserte varer og tjenester. Mens økte importpriser trekker næringenes kostnader opp, virker lavere lønnsvekst i motsatt retning. Årslønnsveksten har kommet klart ned fra 2013 og forventes å bli moderat også i årene framover. Arbeidsproduktiviteten tar seg normalt opp når aktivitetsnivået i økonomien øker. Utviklingen i norske lønnskostnader og produktivitet forventes å gi relativt beskjedne inflasjonsimpulser utover i prognosebanen.

Ifølge KPI har 12-månedersveksten for beregnet husleie vært stabil gjennom året og var i juli 2015, som ved inngangen til året, 2,4 prosent. 12-månedersveksten i betalt husleie har vært stabilt høyere gjennom året, og har fluktuert rundt 3 prosent, men falt med to tideler til 2,8 prosent fra juni til juli. Prisutviklingen for betalt husleie avledes fra markedsleier som innhentes hver måned hos et utvalg husholdninger i leieboliger. Mens man ved inngåelse av nye husleiekontrakter kan fastsette leien i samsvar med markedsutviklingen, prisjusteres husleier i eksisterende leieforhold i stor grad med utviklingen i KPI. Med svake konjunkturer i oljerelaterte regioner, og den omtalte indeksreguleringen i eksisterende leieforhold, er det grunn til å anta at prisutviklingen for husleiene samlet sett vil bidra til å dempe inflasjonsoppgangen det nærmeste året.

Høyt tilsig i vannmagasinene bidro til å sende spotprisen på den nordiske kraftbørsen under 10 øre/kWh

i juli, eksklusive avgifter og nettleie. Systemprisene var dermed tilbake på de samme lave nivåer som for sommeren 2012. Dette bidro til at konsumprisindeksen for elektrisitet inkludert nettleie falt markert fra juli 2014 til juli 2015. Sammen med et moderat fall i drivstoffprisene bidro fallet i elektrisitetsprisene til at prisstigningstakten for KPI nå er klart under veksten i KPI-JAE. Avgiften på elektrisk kraft økte med 0,5 øre per kWh fra 1. juli 2015, slik at satsen nå er 14,15 øre per kWh og var isolert sett høyere enn spotprisen i juli. Generelt sett demper særavgiftene på energivarer virkningene på konsumentprisene av svingninger i underliggende produsentpriser. Dette er en medvirkende årsak til at konsumprisindeksen for bensin kun falt med 2,4 prosent fra juli 2014 til juli 2015, mens råoljeprisen falt med 30 prosent målt i norske kroner i samme tidsrom.

Det er betydelig usikkerhet rundt naturgitte forhold som påvirker nivået på kraftprisene. Med utgangspunkt i terminprisene anslår vi at elektrisitetsprisene inkludert nettleie faller med om lag 4 prosent som årgjennomsnitt i 2015 og stiger med vel 9 prosent neste år. I årene deretter antar vi at elektrisitetsprisene utvikler seg på linje med den generelle prisstigningen. Den siste tidens utvikling i råoljeprisene tilsier at prisene på drivstoff vil holde seg lave ennå en god stund framover. Med en forventet økning i råoljeprisen tar de seg opp ett stykke ut i neste år og øker litt mer enn den generelle prisveksten i 2017 og 2018.

Prisimpulsene fra importerte varer vil trolig trekke prisveksten opp framover. Hvor lenge og hvor mye vil i stor grad bestemmes av utviklingen i valutakursen. Lav lønnsvekst og moderat prisvekst på husleier bidrar til å dempe effektene av kronesvekkelsen på inflasjonen.

Veksten i KPI-JAE blir ifølge våre beregninger 2,6 prosent i årgjennomsnitt i 2015, mens KPI-veksten blir 2,1 prosent med våre antagelser om utviklingen i energipriser og avgifter. En forventet styrking av krona vil sammen med moderat lønnsvekst og økt produktivtetsvekst bringe inflasjonen ned i de følgende årene. I våre beregninger avtar veksten i KPI-JAE til 2,5 i 2016 og faller videre til 1,9 og 1,8 prosent i henholdsvis 2017 og 2018. Med utgangspunkt i våre antagelser om utviklingen i energipriser og avgifter vil KPI øke med 0,4 prosentpoeng mer enn veksten i KPI-JAE i 2016 og ende på 2,9 prosent. KPI-veksten vil deretter ligge nær veksten i KPI-JAE for 2017 og 2018.

Tabell 2.5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2012- priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert								
	2013	2014	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3	14:4	15:1	15:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 201 060	1 225 090	299 688	300 591	301 360	303 710	306 015	306 296	308 919	312 122	313 817
Konsum i husholdninger	1 144 644	1 166 561	285 536	286 424	287 146	289 299	291 473	291 507	294 078	297 377	299 098
Varekonsum	554 754	558 843	138 860	137 756	137 685	139 125	139 877	139 412	140 416	141 388	142 882
Tjenestekonsum	540 065	556 836	134 513	135 955	136 489	137 677	138 727	139 359	140 874	142 314	143 124
Husholdningenes kjøp i utlandet	82 559	85 065	20 261	20 938	21 350	20 786	21 314	21 409	21 543	22 403	22 463
Utlendingers kjøp i Norge	-32 734	-34 183	-8 098	-8 225	-8 379	-8 288	-8 446	-8 673	-8 755	-8 727	-9 371
Konsum i ideelle organisasjoner	56 416	58 529	14 152	14 168	14 215	14 411	14 542	14 790	14 841	14 744	14 720
Konsum i offentlig forvaltning	629 119	646 281	156 609	157 527	159 074	160 169	161 135	161 980	163 196	163 422	164 298
Konsum i statsforvaltningen	314 723	324 680	78 229	78 607	79 602	80 053	80 953	81 632	82 244	82 520	83 025
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	275 637	285 579	68 450	68 785	69 927	70 306	71 195	71 851	72 433	72 744	73 109
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	39 087	39 100	9 779	9 821	9 675	9 747	9 759	9 781	9 811	9 777	9 916
Konsum i kommuneforvaltningen	314 395	321 601	78 380	78 921	79 472	80 115	80 182	80 348	80 952	80 902	81 273
Bruttoinvestering i fast realkapital	704 846	709 082	176 586	178 683	180 252	178 022	178 761	179 751	173 446	172 422	170 100
Utvinning og rørtransport	204 477	201 025	50 617	53 704	53 061	51 959	51 920	50 303	46 760	47 162	45 727
Utenriks sjøfart	8 125	7 607	2 225	1 978	1 803	1 456	1 732	2 407	2 052	2 266	1 707
Fastlands-Norge	492 244	500 451	123 744	123 002	125 387	124 606	125 109	127 040	124 635	122 995	122 666
Næringer	220 588	221 107	57 220	54 810	55 742	53 703	53 960	57 184	56 592	53 108	52 542
Tjenester tilknyttet utvinning	3 244	2 610	1 381	920	1 261	551	749	673	636	714	669
Andre tjenester	132 497	132 693	34 347	32 789	32 527	31 782	32 558	34 715	33 726	32 229	31 519
Industri og bergverk	34 591	36 200	8 837	8 591	8 861	8 807	8 385	9 262	9 844	7 823	7 722
Annen vareproduksjon	50 255	49 604	12 656	12 510	13 094	12 563	12 268	12 534	12 385	12 342	12 633
Boliger (husholdninger)	149 206	146 886	36 991	37 200	37 852	37 518	36 984	36 757	35 847	36 247	36 742
Offentlig forvaltning	122 450	132 458	29 533	30 992	31 794	33 385	34 165	33 099	32 196	33 640	33 382
Lagerendring og statistiske avvik	140 216	145 351	31 551	34 474	39 758	29 257	39 423	42 141	34 813	49 612	45 778
Bruttoinvestering i alt	845 062	854 434	208 137	213 157	220 010	207 279	218 185	221 892	208 259	222 034	215 878
Innenlandsk sluttanvendelse	2 675 241	2 725 805	664 434	671 276	680 444	671 157	685 335	690 169	680 374	697 578	693 994
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 322 423	2 371 822	580 041	581 121	585 822	588 485	592 259	595 317	596 750	598 539	600 782
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	751 568	778 739	186 142	188 520	190 867	193 554	195 301	195 079	195 392	197 062	197 681
Eksport i alt	1 168 538	1 200 168	295 186	297 236	287 079	293 315	292 129	301 867	312 235	301 757	301 601
Tradisjonelle varer	312 541	319 642	78 616	77 744	77 504	77 217	79 775	81 205	81 532	84 106	83 962
Råolje og naturgass	564 225	572 871	144 421	144 742	134 933	142 408	136 874	143 489	149 308	140 156	139 045
Skip, plattformar og fly	8 512	8 291	1 623	2 389	2 589	3 517	1 573	1 074	2 099	1 587	1 229
Tjenester	283 260	299 364	70 526	72 361	72 052	70 173	73 907	76 099	79 296	75 907	77 364
Samlet sluttanvendelse	3 843 779	3 925 973	959 620	968 512	967 522	964 472	977 464	992 035	992 609	999 335	995 595
Import i alt	856 565	872 783	212 151	216 512	218 110	210 784	215 198	226 832	220 897	226 951	223 935
Tradisjonelle varer	508 128	506 464	125 670	127 943	128 313	125 476	126 429	127 701	127 315	130 476	130 317
Råolje og naturgass	16 437	14 676	3 948	4 854	3 316	3 552	3 309	3 685	4 291	4 301	3 585
Skip, plattformar og fly	25 211	27 575	6 372	6 949	5 596	4 726	5 346	12 707	4 802	6 123	4 616
Tjenester	306 790	324 068	76 161	76 766	80 885	77 029	80 113	82 739	84 489	86 051	85 417
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 987 214	3 053 190	747 468	752 000	749 413	753 689	762 266	765 203	771 713	772 384	771 659
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 347 170	2 399 701	585 171	588 172	591 588	594 223	600 995	601 221	603 557	605 634	606 643
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	640 044	653 489	162 297	163 828	157 824	159 466	161 271	163 983	168 156	166 751	165 016
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 030 965	2 078 469	506 338	508 891	512 168	514 633	520 357	521 205	522 666	524 209	525 105
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 541 130	1 580 518	384 226	386 201	388 554	390 473	396 054	396 752	397 648	398 942	399 360
Industri og bergverk	207 747	215 079	52 088	52 732	51 821	52 418	54 059	54 184	54 274	53 614	52 794
Annen vareproduksjon	246 140	257 369	60 952	60 757	62 684	63 032	65 289	64 762	64 483	64 816	65 642
Tjenester inkl. boligjenester	1 087 243	1 108 070	271 187	272 712	274 049	275 023	276 706	277 805	278 891	280 513	280 925
Offentlig forvaltning	489 835	497 951	122 111	122 690	123 614	124 161	124 303	124 453	125 017	125 267	125 745
Produktavgifter og -subsidier	316 205	321 232	78 834	79 281	79 421	79 590	80 638	80 015	80 891	81 424	81 538

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2012-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert								
	2013	2014	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3	14:4	15:1	15:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	2	0,2	0,3	0,3	0,8	0,8	0,1	0,9	1	0,5
Konsum i husholdninger	2,1	1,9	0,1	0,3	0,3	0,7	0,8	0	0,9	1,1	0,6
Varekonsum	1,1	0,7	-0,9	-0,8	-0,1	1	0,5	-0,3	0,7	0,7	1,1
Tjenestekonsum	2,4	3,1	1,2	1,1	0,4	0,9	0,8	0,5	1,1	1	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,8	3	1	3,3	2	-2,6	2,5	0,4	0,6	4	0,3
Utlendingers kjøp i Norge	3,4	4,4	1,2	1,6	1,9	-1,1	1,9	2,7	0,9	-0,3	7,4
Konsum i ideelle organisasjoner	2	3,7	1,6	0,1	0,3	1,4	0,9	1,7	0,3	-0,6	-0,2
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	2,7	0,3	0,6	1	0,7	0,6	0,5	0,8	0,1	0,5
Konsum i statsforvaltningen	1,4	3,2	-0,4	0,5	1,3	0,6	1,1	0,8	0,7	0,3	0,6
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,8	3,6	-0,4	0,5	1,7	0,5	1,3	0,9	0,8	0,4	0,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,9	0	-0,3	0,4	-1,5	0,7	0,1	0,2	0,3	-0,4	1,4
Konsum i kommuneforvaltningen	1,9	2,3	1	0,7	0,7	0,8	0,1	0,2	0,8	-0,1	0,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	6,8	0,6	4	1,2	0,9	-1,2	0,4	0,6	-3,5	-0,6	-1,3
Utvinning og rørtransport	17,1	-1,7	7,7	6,1	-1,2	-2,1	-0,1	-3,1	-7	0,9	-3
Utenriks sjøfart	18,2	-6,4	2,4	-11,1	-8,8	-19,2	18,9	39	-14,8	10,4	-24,7
Fastlands-Norge	2,9	1,7	2,5	-0,6	1,9	-0,6	0,4	1,5	-1,9	-1,3	-0,3
Næringer	-1,1	0,2	8,3	-4,2	1,7	-3,7	0,5	6	-1	-6,2	-1,1
Tjenester tilknyttet utvinning	-69,3	-19,6	-534,1	-33,4	37,1	-56,3	35,9	-10,1	-5,5	12,2	-6,4
Andre tjenester	0,1	0,1	4,4	-4,5	-0,8	-2,3	2,4	6,6	-2,8	-4,4	-2,2
Industri og bergverk	5,6	4,7	6,4	-2,8	3,1	-0,6	-4,8	10,5	6,3	-20,5	-1,3
Annen vareproduksjon	6,2	-1,3	6,2	-1,1	4,7	-4,1	-2,3	2,2	-1,2	-0,3	2,4
Boliger (husholdninger)	6,4	-1,6	-0,8	0,6	1,8	-0,9	-1,4	-0,6	-2,5	1,1	1,4
Offentlig forvaltning	6,5	8,2	-3,4	4,9	2,6	5	2,3	-3,1	-2,7	4,5	-0,8
Lagerendring og statistiske avvik	10,6	3,7	-7,8	9,3	15,3	-26,4	34,7	6,9	-17,4	42,5	-7,7
Bruttoinvestering i alt	7,4	1,1	2	2,4	3,2	-5,8	5,3	1,7	-6,1	6,6	-2,8
Innenlandsk sluttanvendelse	3,6	1,9	0,8	1	1,4	-1,4	2,1	0,7	-1,4	2,5	-0,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2,1	2,1	0,7	0,2	0,8	0,5	0,6	0,5	0,2	0,3	0,4
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,4	3,6	-0,3	1,3	1,2	1,4	0,9	-0,1	0,2	0,9	0,3
Eksport i alt	-3	2,7	2,1	0,7	-3,4	2,2	-0,4	3,3	3,4	-3,4	-0,1
Tradisjonelle varer	1	2,3	0,6	-1,1	-0,3	-0,4	3,3	1,8	0,4	3,2	-0,2
Råolje og naturgass	-7,6	1,5	2,5	0,2	-6,8	5,5	-3,9	4,8	4,1	-6,1	-0,8
Skip, plattformer og fly	-1,5	-2,6	-13,7	47,2	8,4	35,9	-55,3	-31,7	95,5	-24,4	-22,6
Tjenester	2,9	5,7	3,2	2,6	-0,4	-2,6	5,3	3	4,2	-4,3	1,9
Samlet sluttanvendelse	1,5	2,1	1,2	0,9	-0,1	-0,3	1,3	1,5	0,1	0,7	-0,4
Import i alt	4,3	1,9	1,2	2,1	0,7	-3,4	2,1	5,4	-2,6	2,7	-1,3
Tradisjonelle varer	3,2	-0,3	-0,5	1,8	0,3	-2,2	0,8	1	-0,3	2,5	-0,1
Råolje og naturgass	11,2	-10,7	4,6	22,9	-31,7	7,1	-6,8	11,3	16,4	0,2	-16,6
Skip, plattformer og fly	23	9,4	-0,2	9	-19,5	-15,5	13,1	137,7	-62,2	27,5	-24,6
Tjenester	4,5	5,6	4	0,8	5,4	-4,8	4	3,3	2,1	1,8	-0,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	0,7	2,2	1,2	0,6	-0,3	0,6	1,1	0,4	0,9	0,1	-0,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	2,2	0,5	0,5	0,6	0,4	1,1	0	0,4	0,3	0,2
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-4,4	2,1	3,7	0,9	-3,7	1	1,1	1,7	2,5	-0,8	-1
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,2	2,3	0,5	0,5	0,6	0,5	1,1	0,2	0,3	0,3	0,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	2,6	0,5	0,5	0,6	0,5	1,4	0,2	0,2	0,3	0,1
Industri og bergverk	3,2	3,5	2,3	1,2	-1,7	1,2	3,1	0,2	0,2	-1,2	-1,5
Annen vareproduksjon	2,5	4,6	-1	-0,3	3,2	0,6	3,6	-0,8	-0,4	0,5	1,3
Tjenester inkl. boligjenester	2,3	1,9	0,5	0,6	0,5	0,4	0,6	0,4	0,4	0,6	0,1
Offentlig forvaltning	1,4	1,7	0,6	0,5	0,8	0,4	0,1	0,1	0,5	0,2	0,4
Produktavgifter og -subsidier	2,5	1,6	0,5	0,6	0,2	0,2	1,3	-0,8	1,1	0,7	0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2012=100**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2013	2014	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3	14:4	15:1	15:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,8	105,2	102,5	103,4	103,9	104,2	104,9	105,6	106,1	107,0	107,4
Konsum i offentlig forvaltning	103,9	106,8	103,2	104,2	104,8	105,7	106,6	107	108,1	109,8	110,2
Bruttoinvestering i fast kapital	103	105,4	102,4	103,3	103,9	104,4	104,9	106	106,4	107,2	107,7
Fastlands-Norge	102,6	104,6	102,1	103,1	103,4	103,7	104	105,1	105,3	106,0	106,3
Innenlandsk sluttanvendelse	103	105,5	101,7	103,5	104,1	105	104,7	106,2	106,6	107,6	106,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	103	105,5	102,6	103,6	104	104,5	105,2	105,8	106,5	107,6	107,9
Eksport i alt	101,9	100,6	100,8	103,2	105,9	103,9	101,8	98,7	97,6	94,6	97,8
Tradisjonelle varer	103,1	107,3	102,3	103,7	106,1	107,1	106	106,3	109,4	110,6	110,9
Samlet sluttanvendelse	102,7	104	101,4	103,4	104,6	104,7	103,8	103,9	103,7	103,7	103,7
Import i alt	102,5	106,8	101,2	103,8	105,5	106,5	104,8	107,8	108,7	111,6	108,8
Tradisjonelle varer	102,1	107,8	101,1	103	104,6	106,5	106,8	107,9	109,7	111,9	111,1
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	102,7	103,2	101,5	103,3	104,4	104,1	103,5	102,8	102,3	101,3	102,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,2	105,3	102,9	103,6	103,9	104,2	104,8	105,8	106,6	106,9	107,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2013	2014	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3	14:4	15:1	15:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,8	2,3	0,9	0,9	0,5	0,3	0,6	0,6	0,5	0,9	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	3,9	2,8	-0,1	1,1	0,5	0,9	0,8	0,4	1,0	1,6	0,4
Bruttoinvestering i fast kapital	3,0	2,4	0,5	0,9	0,5	0,5	0,5	1,0	0,4	0,7	0,5
Fastlands-Norge	2,6	1,9	0,5	1,1	0,2	0,3	0,3	1,1	0,2	0,7	0,2
Innenlandsk sluttanvendelse	3,0	2,4	-0,9	1,7	0,6	0,9	-0,3	1,5	0,4	1,0	-1,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,0	2,4	0,6	1,0	0,4	0,5	0,6	0,7	0,6	1,0	0,4
Eksport i alt	1,9	-1,3	3,0	2,4	2,5	-1,8	-2,1	-3,0	-1,2	-3,0	3,4
Tradisjonelle varer	3,1	4,1	2,6	1,3	2,3	1,0	-1,0	0,3	2,9	1,1	0,3
Samlet sluttanvendelse	2,7	1,3	0,3	1,9	1,2	0,0	-0,8	0,1	-0,2	-0,1	0,1
Import i alt	2,5	4,2	1,6	2,6	1,6	1,0	-1,7	2,9	0,8	2,7	-2,5
Tradisjonelle varer	2,1	5,5	1,4	1,9	1,6	1,8	0,3	1,1	1,7	2,0	-0,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,7	0,4	-0,1	1,7	1,1	-0,2	-0,6	-0,7	-0,4	-1,0	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,2	2,0	0,6	0,6	0,3	0,3	0,5	0,9	0,8	0,3	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.